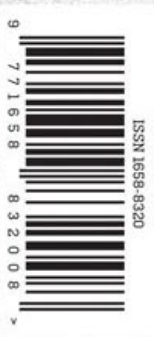

گزارش ماهانه

گزارش وضعیت ایران

سپتامبر 2024 میلادی

پنجره شما به ایران در داخل و خارج از کشور

گزارش ماهانه

گزارش وضعیت ایران

سپتامبر 2024 میلادی

ISSN: 8320 - 1658

WWW.RASANAHAH-IIIIS.ORG

Rasanah_iiis

info@rasanahiis.com

+966112166696

حق چاپ و نشر محفوظ است. نقل و بازنشر تمام یا قسمتی از مطالب گزارش بدون ذکر منبع یا اخذ موافقت اداره موسسه مجاز نیست.

فهرست مطالب

- 4..... خلاصه تفصیلی
- 8..... **تحولات امور داخلی ایران**
- 9..... ترور حسن نصرالله و بازگشت اختلافات میان جریانهای سیاسی در ایران
- 9..... نخست: تندروها، دولت پزشکیان را در ترور نصرالله مقصر می دانند
- 10..... دوم: موضع اصلاح طلبان در قبال درخواستهای مبنی بر پاسخ به اسرائیل
- 11..... خلاصه:
- 11..... حملات گسترده سایبری و سایر چالشهای فراروی بخش بانکی ایران
- 11..... نخست: نگاهی به بخش مالی ایران
- 12..... دوم: مهمترین چالشهای بخش بانکی
- 13..... سوم: پیامدهای چالشهای نظام بانکی بر اقتصاد ایران
- 14..... خلاصه:
- 15..... تلاشهای ایران برای توسعه توانمندیهای نظامی و ترمیم رخنه های امنیتی
- 15..... نخست: اقدام تازه ایران در پرتاب ماهواره ای دیگر و درخواستها برای تغییر دکترین هسته ای
- 16..... دوم: افتتاح پایگاه هوایی جدید در شهر ارومیه
- 17..... سوم: دیپلماسی نظامی میان ایران و روسیه
- 17..... چهارم: سفر هیأت نظامی ایرانی به چین
- 18..... خلاصه:
- 18..... بالا گرفتن دوباره جدال بر سر مسئله مهاجرین افغان در ایران
- 18..... نخست: وخامت پیامدهای حضور افغانها در ایران
- 19..... دوم: موضع دولت در قبال مسئله مهاجرین افغان
- 20..... خلاصه:
- 20..... موضع حوزه و اسلامگرایان در قبال ترور نصرالله و نشانه های آن
- 20..... نخست: مرجعیت و تداعی فتوای جهاد کفایی
- 21..... دوم: جریانهای اسلام سیاسی شیعی
- 22..... سوم: گروه اخوان المسلمین و اختلاف داخلی در مورد حسن نصرالله
- 22..... چهارم: سرنوشت اسلام سیاسی شیعی
- 23..... خلاصه:
- 24..... **مناسبات ایران و جهان عرب**
- 25..... پیامدهای ورود شبه نظامیان عراق در جنگ منطقه ای
- 25..... نخست: انگیزه های گروههای شبه نظامی از ورود مجدد به جنگ منطقه ای

26	دوم: پیامدهای درگیر شدن شبه نظامیان بر فضای داخلی عراق
27	سوم: معرفی «مقاومت اسلامی عراق»
27	خلاصه:
27	ترور حسن نصرالله و پیامدهای آن بر صحنه سوریه
28	نخست: ترور فرماندهان حزب الله و بازتاب نقش سوریه
28	دوم: پیامدهای جنگ افروزی اسرائیل بر وضعیت نظامی در سوریه
29	سوم: زمان ترور و موضع اسد
29	خلاصه:
30	رویارویی نظامی میان ایران و اسرائیل بعد از ترور نصرالله
30	نخست: زمینه های دومین حمله موشکی ایران به اسرائیل
31	دوم: نشانه های دومین حمله موشکی ایران به اسرائیل
32	خلاصه:
34	روابط ایران با قدرتهای بین المللی
35	روابط آمریکا و ایران در سایه جنگ چندجبهه ای
35	نخست: پزشکبان خواهان از سرگیری گفتگوهای هسته ای است
35	دوم: تحرکاتی برخلاف شیوه دیپلماتیک پزشکبان
36	سوم: اقدامات بازدارنده و فشارهای آمریکا علیه ایران
37	خلاصه
37	کشورهای اروپایی و تحریمهای بیشتر علیه ایران
37	نخست: تروئیکای اروپایی تحریمهای تازه ای را بر انتقال تسلیحات ایرانی وضع می کند
38	دوم: یک دادگاه فرانسوی چند ایرانی را به دست داشتن در توطئه ترور یهودیان مجرم شناخت
38	سوم: ایران در نشست های سازمان انرژی هسته ای دروین شرکت می کند
40	خلاصه:

ایران در ماه سپتامبر 2024 میلادی، شاهد تحولات و رخدادهایی در زمینه های مختلف سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و ایدئولوژیک بود. روابط ایران با فضای عربی و بین المللی نیز تحولات پیچیده ای را تجربه کرد که انتظار می رود در دوره پیش رو، بر روابط خارجی ایران سایه اندازد.

در فضای سیاست داخلی، بعد از حادثه ترور حسن نصرالله دبیرکل حزب الله لبنان در حمله هوایی اسرائیل به ضاحیه جنوبی بیروت، جدال ها میان جریانهای سیاسی در ماه سپتامبر بالا گرفت. تندروهای محافظه کار، رئیس جمهور پزشکیان را آماج اتهامات و انتقادات قرار داده و او را در مرگ نصرالله مقصر دانستند؛ چرا که به باور آنها، تعلل پزشکیان در انتقام خون اسماعیل هنیه، به اسرائیل جرأت داد تا تعداد بیشتری از فرماندهان گروهها و جنبشهایی که در خدمت پروژه منطقه ای ایران هستند را حذف کند. در مقابل، اصلاح طلبان در مقام دفاع از پزشکیان بر این نکته تأکید کردند که منافع ایران اقتضا می کند که نباید در پاسخ به اسرائیل شتابزده و منفعلانه عمل کرد. و مسئولیت تصمیم گیری در مورد انتقام ترور اسماعیل هنیه با رهبری است نه رئیس جمهور.

در سطح اقتصادی، در ایران تعداد قابل توجهی بانک و نهادهای بانکی و مالی فعالیت دارند. این نهادها که سابقه اکثر آنها به پیش از انقلاب باز می گردد، بعد از انقلاب ناچار خود را با سیستم بانکداری اسلامی سازگار کردند. اما در واقع و در میدان عمل، اصول و مبادی بانکداری اسلامی کاملاً پیاده نمی شود؛ چرا که هم اکنون به سپرده های بانکی به طور متوسط تا 24 درصد سود تعلق می گیرد. نظام مالی و بانکی در ایران از چالشهای جدی ساختاری و حفره های خطرناک امنیتی رنج می برد که ثبات نظام بانکی را از بین می برد و اگر

خلاصه تفصیلی

و دورنمای دستیابی به فناوری نظامی چینی به پکن سفر کرد. در راستای تقویت توانمندیهای نظامی ایران، سپاه پاسداران با استفاده از ماهواره برقائم 100 که با سوخت جامد کار می کند، ماهواره چمران 1 را با موفقیت در مدار 550 کیلومتری زمین تزریق کرد. در خصوص برنامه هسته ای، اخیرا درخواستهای زیادی در ایران مطرح شده است مبنی بر اینکه در سایه تهدیدها و خطرهایی که کشور را از هرسو در بر گرفته است، ایران باید برای دسترسی به سلاح هسته ای، دکترین هسته ای خود را تغییر دهد.

در سطح اجتماعی، دولت ایران در راستای مبارزه با پیامدهای بحران حضور میلیونها مهاجر افغان تدابیری را روی دست گرفته است اما در مقام عمل و اجرایی سازی این تدابیر با مشکلاتی روبرو شده است که دارای ابعاد اخلاقی و نمادین است. این امر نشان می دهد که بحران حضور مهاجران افغان به یک مسأله لاینحل تبدیل شده است، مخصوصا در سایه اختلاف مواضع در قبال این مسأله و همسایگی جغرافیایی که حساسیت این مسأله را دوچندان می سازد.

در سطح ایدئولوژیک، ظاهرا، ترور حسن نصرالله دبیر کل حزب الله لبنان باعث اتحاد جامعه شیعی شد. زیرا حوزه نجف، گروههای مسلح عراقی و همچنین مراجع قم همگی همصدا این واقعه را تسلیت گفتند. اما شاخه های گروه اخوان المسلمین در قبال ترور نصرالله مواضع مختلفی اتخاذ کردند که ناشی از اختلاف منافع راهبردی هر شاخه و روابط آنها با ایران است. برخی شاخه ها، با محکوم کردن این ترور، آن را تلاشی برای تنگ تر کردن

این وضعیت ادامه یابد می تواند در آینده ثبات تمام نظام اقتصادی را نیز به مخاطره اندازد. از مهمترین این چالشها می توان به افزایش میزان بدهی های معوقه، تکرار تهدیدهای امنیتی و سایبری اشاره کرد که اخیرا 20 بانک ایرانی را هدف قرارداد و این بانکها ناچار شدند میلیونها دلار باج به هکرها پرداخت کنند تا آنان از انتشار اطلاعات مشتریان خودداری کنند و دولت نیز تلاش کرد بر این مطلب سرپوش گذارد. از دیگر چالشهای نظام بانکی می توان به فساد و نبود رقابت اشاره کرد که بدون شک پیامدهای اقتصادی خطرناکی به دنبال دارد که از آن میان می توان به بی اعتمادی مردم به نظام مالی، توقف تولید و توقف رشد اقتصادی، افزایش ناآرامیهای اجتماعی و سیاسی و دیگر پیامدهای احتمالی منفی به نظام اقتصادی و جامعه ایران اشاره کرد.

در سطح نظامی، ایران در راستای ارتقای توانمندیهای نظامی، همچنان تلاشها برای بهبود روابط نظامی با متحدان خود را دنبال می کند. در این زمینه، علی اکبر احمدیان رئیس شورای عالی امنیت ملی ایران در دهم سپتامبر در حاشیه نشست اعضای مجموعه بریکس در شهر کازان، با ولادیمیر پوتین رئیس جمهور روسیه دیدار و گفتگو کرد. همچنین، الکساندر قومین معاون وزیر دفاع روسیه با دریادار حبیب الله سیاری فرمانده کل و معاون هماهنگ کننده ارتش، در حاشیه نشست امنیت پکن دیدار کرد و طرفین در مورد امنیت دریای خزر گفتگو کردند. علاوه بر آن، امیر دریادار حبیب الله سیاری رئیس ستاد و معاون هماهنگ کننده ارتش ایران در رأس هیأتی و به منظور گفتگو درباره مسائل ژئوراهبردی

که تهران و تل آویو یکدیگر را به پاسخ نظامی تهدید می کنند، احتمال بروز خطرهای جنگ منطقه ای قوت می گیرد و طرفهای درگیری با پافشاری بر مواضع و مطالبات خود انتظار دارند معادله با حاصل جمع صفر را به نفع خود رقم بزنند.

در مورد تعاملات ایران با قدرتهای بین المللی، علی رغم اظهارات رئیس جمهور پزشکیان در مورد آمادگی کشورش برای از سرگیری گفتگوهای هسته ای با واشنگتن، اما سایه جنگ چند جبهه ای میان اسرائیل و ایران، همچنان بر روابط ایالات متحده و ایران سنگینی می کند. علی رغم اینکه پزشکیان برای روزنه گشایی در روابط میان تهران و واشنگتن تلاشهایی انجام داد و خواهان از سرگیری گفتگوهای هسته ای با ایالات متحده شد، اما این مأموریت دشوار با چالشهای عدیده ای روبرو شده است.

اما روابط ایران و با کشورهای اروپایی، همچنان تنش آلود است. بریتانیا، فرانسه و آلمان در یک اقدام مشترک، به خاطر ارسال موشکهای بالستیک به روسیه، تحریمهای تازه ای بر تهران وضع کرده اند. همچنین، این سه کشور اروپایی، علاوه بر وضع تحریمهایی بر تعدادی از فرماندهان نظامی، دارایی های منطقه آزاد تجاری و صنعتی انزلی را نیز بلوکه کرده اند. از سویی دیگر، یک دادگاه فرانسوی، دو شهروند ایرانی را به دست داشتن در توطئه تروریهودیان در آلمان و فرانسه مجرم شناخت. یک شرکت اسرائیلی در پاریس و چندین شهروند اسرائیلی در مونیخ و برلین از جمله اهداف آنها بوده است.

حلقه و عرصه بر فلسطینیان خواندند. اما برخی شاخه های دیگر سکوت را ترجیح دادند. این در حالیست که اخوان المسلمین سوریه، نه تنها هیچگونه همدردی با این مسأله نشان نداد بلکه از نصرالله به عنوان یک جنایتکار فرقه گرای یاد کرد.

روابط خارجی ایران با فضای عربی و منطقه ای نیز تحولات و رخدادهای مهمی را در طول ماه سپتامبر 2024 میلادی به خود دید. در فضای عربی و در سطح مناسبات ایران با عراق، شبه نظامیان عراقی مورد حمایت ایران اخیراً و بعد از تشدید تنشها میان اسرائیل و حزب الله لبنان، به نحوی خود را درگیر این جنگ منطقه ای کرده اند. این شبه نظامیان عراقی چندین بار به حملاتی علیه اهداف اسرائیلی دست زده اند. به عنوان مثال، آنها به آن بخش از دره اردن که تحت کنترل اسرائیل قرار دارد، و نیز به پایگاه دیدبانی تیپ گولانی حملات پهپادی انجام داده اند. این حملات که توسط «مقاومت اسلامی عراق» انجام می شود، توسط اسرائیل رهگیری شد و هیچگونه خسارتی به بار نیامورد. گفتنی است که «مقاومت اسلامی عراق» صرفاً یک عنوان پوششی برای چندین گروه شبه نظامی عراق است که از زمان جنگ غزه و اسرائیل اعلام موجودیت کرد و بیش از یک سال است که عملیاتی را با این عنوان انجام می دهد.

در زمینه تنش میان ایران و اسرائیل، در سایه شکست گفتگوها میان اسرائیل و جنبش حماس و کشیده شدن جنگ به لبنان و حملات بی امان اسرائیل به مواضع حزب الله که سبب شد ایران دومین حمله موشکی خود به اسرائیل را نیز انجام دهد، منطقه خاورمیانه وارد فاز تازه ای از تشدید تنشها شده است. و اکنون

تحولات امور داخلی ایران

فضای داخلی ایران در طی ماه سپتامبر 2024، شاهد تحولات چندی در سطوح سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و ایدئولوژیک بود. می توان با پرداختن به موضوعات زیر این تحولات را پوشش داد:

- ترور حسن نصرالله و بازگشت اختلافات میان جریانهای سیاسی در ایران
- حملات گسترده سایبری و سایر چالشهای فراروی بخش بانکی ایران
- تلاشهای ایران برای توسعه توانمندیهای نظامی و ترمیم رخنه های امنیتی
- بالا گرفتن دوباره جدال بر سر مسأله مهاجرین افغان در ایران
- موضع حوزه و اسلامگرایان در قبال ترور نصرالله و نشانه های آن

ترور حسن نصرالله و بازگشت اختلافات میان جریانهای سیاسی در ایران

سپاه موج تازه ای از جدال ها میان جریانهای سیاسی داخل نظام به راه افتاد. تدریهای جریان محافظه کار این حادثه را بهانه قرار داده و از تریبون صدا و سیمای ملی و دیگر رسانه ها و حتی شبکه های اجتماعی، پزشکین را آماج انتقادهای تند قرار دادند. همچنین طرفداران سعید جلیلی رقیب بازنده در انتخابات ریاست جمهوری پزشکین را به باد انتقاد گرفتند. به عنوان نمونه، ابو الفضل زهرهوند، عضو کمیسیون امنیت ملی مجلس در یک گفتگو تلویزیونی به صراحت گفت که اگر سعید جلیلی رئیس جمهور بود «شاید اسرائیل به این راحتی جرأت» نمی کرد. تدریها در انتقاد از پزشکین تا آنجا پیش رفتند که او را در حادثه ترور نصرالله مقصر دانستند؛ چرا که به باور آنها، تعلل پزشکین در انتقام اسماعیل هنیه رئیس دفتر سیاسی حماس، به اسرائیل جرأت داد تا تعداد بیشتری از شخصیت های نزدیک به نظام ایران را ترور کند¹.

علاوه بر تدریها، تعدادی از چهره های میانه رو نیز اتهاماتی را به طور غیر مستقیم متوجه دولت پزشکین کردند. به عنوان مثال، علی مطهری نماینده پیشین مجلس در شبکه ایکس نوشت: «ما فریب آمریکا را خوردیم که پی در پی پیام فرستاد که در غزه آتش بس را برقرار خواهد کرد.» این پست او به وعده تعدادی از مقامات غربی اشاره دارد که در ازای خودداری ایران از پاسخ به ترور هنیه، آنها به طرف ایرانی وعده آتش بس در غزه را داده بودند². این اظهارات مطهری بهانه را برای تدریها فراهم ساخت تا دولت را متهم کنند

بعد از آنکه حسن نصرالله دبیر کل حزب الله و تعدادی از فرماندهان آن در جریان حمله ای در ضاحیه جنوب بیروت ترور شد، فضای سیاسی داخل ایران در ماه سپتامبر 2024 شاهد بالا گرفتن اختلافات میان محافظه کاران و اصلاح طلبان بود. تدریهای جریان محافظه کار ترور نصرالله را نتیجه مستقیم تعلل دولت مسعود پزشکین در انتقام اسماعیل هنیه رئیس دفتر سیاسی حماس دانستند که در 31 می 2024 میلادی در قلب تهران ترور شد.

در گزارش پیش رو، به این مطلب می پردازیم که تدریها دولت پزشکین را در ترور نصرالله مقصر می دانند. و به موضع اصلاح طلبان در قبال خواست تدریها مبنی بر پاسخ به اسرائیل نیز توجه نشان می دهیم.

نخست: تدریها، دولت پزشکین را در ترور نصرالله مقصر می دانند

تمامی جریانهای سیاسی ایران با صدور بیانیه هایی ترور حسن نصرالله دبیر کل حزب الله لبنان را محکوم کردند. در این میان، چهره های نزدیک به رهبر نظام ایران و همچنین نهادهای تحت نظر او بیش از همه، این حادثه را محکوم کردند و برخی از چهره های تدری خواهان انتقام خون نصرالله شدند.

از سویی دیگر، در پی حادثه ترور دبیر کل حزب الله و تعدادی از فرماندهان آن و همچنین ترور سرتیپ عباس نیلفروشان معاون عملیاتی

(1) پی بی سی فارسی، مخالفان پزشکین در ایران: انتقام هنیه را نگرفتی نصرالله را هم کشتند، (3 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید: 7 اکتبر 2024 م. <https://2u.pw/kUkEg2BN>

(2) مخالفان پزشکین در ایران: انتقام هنیه را نگرفتی نصرالله را هم کشتند، همان.

هوشمندی، مراقب مصالح مردم ایران است. در طول جنگ اسراییل و غزه این درایت را تجربه کرده ایم».²

از اظهارات ابطی به روشنی فهمیده می شود که اصلاح طلبان از عدم ورود ایران به جنگ غزه حمایت می کنند و بر این باورند که باید منافع ایران را در نظر گرفت و نقشه های اسراییل را که می خواهد پای ایران را به این جنگ بکشد، خنثی کرد. و به نظر می رسد که اصلاح طلبان حتی بعد از ترور حسن نصرالله نیز همین موضع را دنبال می کردند. زیرا روزنامه آمریکایی نیویورک تایمز به نقل از برخی منابع ایرانی نوشت که به محض دریافت خبر ترور حسن نصرالله، علی خامنه ای رهبر ایران جلسه شورای عالی امنیت ملی را در بیت خود تشکیل داد. در این جلسه برخی اعضای محافظه کار از جمله سعید جلیلی بر این نظر بودند که ایران باید بدون فوت وقت به اسراییل حمله کند تا از این طریق جلوی گسترش دامنه جنگ و رسیدن آن به ایران را بگیرد. اما رئیس جمهور پزشکیان که مورد حمایت اصلاح طلبان است با ایده حمله به اسراییل مخالفت کرده است؛ چرا که به باور او، هرگونه پاسخ شتابزده بهانه را برای بنیامین نتانیاهو نخست وزیر اسراییل فراهم می کند که پای ایران را به جنگی گسترده تر بکشد.³ لذا، ایران از این می ترسد که اسراییل ایالات متحده را نیز در این جنگ شریک کند و احتمالاً برخی از کشورهای اروپایی نیز برای دفاع از اسراییل

که فریب اینگونه وعده ها را خورده است و همین امر نیز به اسراییل جرأت داده تا تعداد بیشتری از فرماندهان تأثیرگذار در پیشبرد پروژه ایران را ترور کند.

دوم: موضع اصلاح طلبان در قبال

درخواستهای مبنی بر پاسخ به اسراییل

برخی از طرفداران دولت و چهره های نزدیک به اصلاح طلبان نیز گفتند که بر اساس قانون اساسی، تصمیم گیری در مورد انتقام اسماعیل هنیه از اختیارات رهبری است نه رئیس جمهور. آنان موضع ایران در پرهیز از ورود به جنگ را ستودند.

جواد امام سخنگوی جبهه اصلاحات ایران از تندروها خواست تا تلاش کنند مسئولان امنیتی را درباره عملیات ترور اسماعیل هنیه در خاک ایران و شائبه های نفوذ اسراییل در دستگاه های امنیتی ایران، پاسخگو کنند.¹ اما با توجه به سلطه سپاه پاسداران و محافظه کاران بر دستگاه های امنیتی، بعید به نظر می رسد که تندروها به این مطالبات پاسخ دهند. محمد علی ابطی به عنوان یک چهره سرشناس اصلاح طلب که در اوایل دولت محمد خاتمی، معاون رئیس جمهور بود، در شبکه ایکس نوشت: «در برابر اظهار نظرهای تند و افراطی تندروها که جنگ طلبی می کنند و یا سخنان منفعلانه ای می زنند که دشمنان از آن احساس ضعف برداشت کند، بهترین کار پایداری به نظرات رهبری انقلاب است که نشان داده هم رهبرانقلابی است و هم در اوج

(1) همان.

(2) رادیو فردا، کشته شدن حسن نصرالله و بروز اختلافات تازه میان جناح های سیاسی در ایران، (10/مهر/1403)، تاریخ بازدید: 7 اکتبر

2024. <https://2u.pw/KD3CcxLH>

(3) New York times, Iran's Leaders Are Vulnerable, Divided and at a Crossroad on Response to Israel, Sept. 29, 2024, (Last viewed on Oct 7, 2024) <https://2u.pw/tQA17SGa>

احتمالی فروپاشی نظام مالی بر اقتصاد را مورد بررسی قرار می دهد.

نخست: نگاهی به بخش مالی ایران

مهمترین نقش بانکها در نظام مالی هر اقتصادی، جلب و جذب سپرده ها و به کارگیری آنها برای تأمین اعتبار فعالیتهای مختلف اقتصادی مانند طرحهای سرمایه گذاری، توسعه و غیره است. خدمات بانکی در ایران سابقه بسیار طولانی دارد که توسط عبادتگاهها و تاجران صورت می گرفته است. این خدمات در طول تاریخ به صورتهای مختلف ادامه یافت تا اینکه در اوایل قرن بیستم رسماً بانکها تأسیس شد.

در دوره شاه بانکهای بزرگی در ایران فعالیت داشتند که دارایی این بانکها بعد از انقلاب جزو اموال ملی اعلام شد و به نظام بانکداری اسلامی تبدیل شد که بر اساس اصولی چون مباحثه، سرمایه گذاری مشترک، اجاره و سایر اصول بانکداری بدون ربا فعالیت می کند؛ هرچند که این اصول به طور کامل مراعات نمی شوند. و تنها به جنبه ظاهری و تغییر برخی اصطلاحات اکتفا شده و اصول بانکداری اسلامی به طور کامل اجرایی نمی شود⁽¹⁾. می بینیم که عملاً سودهای کلانی به سپرده ها تعلق می گیرد و در قبال پرداخت وامها نیز سودهای کلانی اخذ می گردد؛ اینجاست که فرآیند بانکداری ایران عملاً با اصول بانکداری اسلامی متفاوت است. در حال حاضر به سپرده ها، حدود 23 یا 24 درصد سود تعلق می گیرد⁽²⁾. البته در سالهای اخیر که افزایش تورم در کشور بیش از 50 درصد بوده است، برخی بانکها تا 30 درصد هم

و همچنین برای انتقام از ایران که به روسیه کمک کرده است، در این جنگ وارد شوند.

خلاصه:

می توان گفت که انتقادهایی که تدریجاً به حکومت پزشکیان داشتند، حتی برای برخی از محافظه کارانی که در قبال این انتقادات سکوت اختیار کردند نیز قانع کننده نبود. زیرا آنها می دانستند که موضع کلی نظام در قبال جنگ همان موضع دولت بود که نباید شتابزده و منفعلانه به جنگی گسترده تر با اسرائیل و ایالات متحده وارد شد. اما حملات موشکی ایران علیه اسرائیل نتیجه این انتقادات نبود. بلکه نظام دریافت که این حرکت اسرائیل می تواند آینده و موجودیت نظام را به طور جدی تهدید کند و باید جلوی آن را گرفت.

حملات گسترده سایبری و سایر چالشهای فراروی بخش بانکی ایران

گزارش ماه سپتامبر 2024، به ماهیت فعالیت نظام بانکی ایران می پردازد و به حملات گسترده سایبری اخیر به چندین بانک ایرانی که می تواند اعتماد به نظام بانکی و اقتصادی را از بین ببرد، توجه نشان می دهد. لذا، گزارش حاضر در قالب سه محور تنظیم شده است. محور اول به ماهیت و اوضاع بخش بانکی ایران و میزان ارتباط آن با اصول اقتصاد اسلامی می پردازد. محور دوم به مهمترین چالشهای بخش بانکی اختصاص دارد و در نهایت، محور سوم نیز پیامدهای

(1) خبرگزاری تسنیم، «آیا نظام بانکی ایران ربوی است؟»، 13 تیر 1402. تاریخ بازدید: 10 اکتبر 2024. <https://2u.pw/CWhWmuja>

(2) دنیای اقتصاد، «نرخ سود بانکی در اولین هفته پاییز رکورد زد»، 7/7/1403. تاریخ بازدید: 10 اکتبر 2024. <https://2u.pw/OvRN21V5>

نیز در ارائه تسهیلات مالی در مقیاسی کمتر فعالیت می کنند.

دوم: مهمترین چالشهای بخش بانکی

بخش بانکی در ایران با انبوهی از چالشهای جدی ساختاری نهادینه شده دست و پنجه نرم می کند که در اینجا به توضیح این موارد می پردازیم:

یک. مطالبات معوقه بانکی: یعنی اینکه وام گیرندگان توانایی بازپرداخت ندارند که از جمله علل آن می توان به عدم سخت گیری در اعطای تسهیلات، ضعف بانکها در ارزیابی ریسکها، ورشکستگی ناگهانی وام گیرندگان در اثر بحرانهای اقتصادی ناشی از عوامل داخلی و یا عوامل خارجی مانند تحریمهای بین المللی و بحرانهای جهانی اشاره کرد. البته برخی از وام گیرندگان با استفاده از حفره های قانونی و اداری عمدا در بازپرداخت تسهیلات تعلل می کنند و دولت نیز به جای اینکه برای وصول مطالبات معوقه به اقدامات قضایی متوسل شود، با این افراد مدارا می کند⁽³⁾.

دو. حملات سایبری و سرقت اطلاعات بانکی: نهادها و سیستم مالی ایران هر از چندگاهی هدف حملات سایبری قرار می گیرند. در تازه ترین مورد آن که اواسط ماه آگست گذشته رخ داد، یک گروه هکری بنام آی آر لیکس (IRLeaks) با حمله سایبری به بیست مؤسسه مالی، فعالیت آنها را مختل کرده و دستگاههای خودپرداز را از کار انداخت. گفتنی است که این گروه هکری

به سپردهها، سود داده اند. اینکه نظام بانکداری در ایران با بانکداری اسلامی مطابقت دارد یا خیر، در میان فقهاء سر و صداهای زیادی را به راه انداخته است. اما برخی علما بر این باورند که نظام بانکداری ایران، اسلامی نیست اما بدون ریا است⁽¹⁾.

در حال حاضر، ده ها بانک بزرگ دولتی و خصوصی در کنار صدها نهادها - که برخی غیر رسمی هستند - در ایران مشغول ارائه خدمات بانکی مانند دریافت سپرده و تأمین مالی هستند. البته از آنجا که بازار سرمایه ایران در جذب سرمایه نقش آفرینی چندانی ندارد، اکنون بانکها به ارائه خدمات غیر بانکی مانند بیمه نیز روی آورده اند.

بر اساس نتایج مطالعات و پژوهشها، حدود 81 درصد تأمین مالی بخشهای مختلف در کشور را بانکها بر عهده دارند⁽²⁾ که اهمیت نظام بانکی در اقتصاد ایران را نشان می دهد. در ایران مجموعه گسترده ای از نهادهای مالی وجود دارند که برخی دولتی و برخی خصوصی هستند و برخی دیگر متعلق به نهادهای حاکمیتی مانند سپاه پاسداران و یا صندوقهای مشترک هستند. و صدها مؤسسات مالی و اعتباری در کشور به ارائه خدمات بانکی مانند اعطای وام، تراکنشهای مالی، حواله های بانکی و خدمات بیمه ای می پردازند و نقش مهمی در دور زدن تحریمهای بانکی کشور بازی می کنند. علاوه بر اینها، صندوقهای قرض الحسنه

(1) خبرگزاری مهر، «بانکداری ما، اسلامی نیست، بدون ریاست»، 28 آذر 1400، تاریخ بازدید: 10 اکتبر 2024، <https://2u.pw/4q55T2vd>

(2) مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، «چالشهای نظام بانکی و راهکارهای پیشگیری از آن در صورت وقوع بحران» تاریخ بازدید: 10

اکتبر 2024، <https://2u.pw/1A0SgCW8>

(3) مرتضی نجف، کلید سرمایه، «نگاهی به تحول نظام بانکداری در ایران و جهان»، فصلنامه تخصصی وصول مطالبات، دوره دوم، شماره دو.

لحاظ شاخص استحکام نظام مالی در رتبه 104 قرار گرفت و از لحاظ شاخص استحکام نظام بانکی در رتبه 122 جای گرفت⁽²⁾.

شش. عدم رعایت استانداردهای بین المللی: مانند رعایت معیارهای سنجش اعتبار، نظارت و ارزیابی ریسک اعتباری متقاضیان تسهیلات و تدوین قوانین مربوطه. شاید بتوان گفت که مثال زنده در این مورد مخالفت ایران با پذیرش معیارهای گروه بین المللی اقدام مالی «FATF» در خصوص مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم است که سبب شده است ایران نیز در کنار کره شمالی در لیست سیاه قرار گیرد.

هفت. تورم و بی ثباتی اقتصاد کلان: دوره های بی ثباتی اقتصادی از جمله تحریمهای بین المللی و تورم مانع از آن شد که نظام بانکی بتواند با کارآمدی به فعالیت خود ادامه دهد. این امر تثبیت نرخ سود و یا نرخ درآمد ناشی از سپرده و یا وام را با مشکل روبرو می سازد و در نتیجه، کارکرد اصلی بانکها را با مشکل روبرو می سازد.

هشت. فساد و نبود نظارت: نبود نظارت کافی و عدم اجرای قوانین وضع شده از سوی بانک مرکزی و دستگاههای نظارتی، زمینه فساد را مهیا می کند. علاوه بر آن، استفاده برخی نهادهای مالی از نفوذ مالکان خود مانند سپاه پاسداران در فرار از نظارت و نیز اقدام به فعالیتهای مالی با ریسک بالا، اموال سپرده گذاران و نظام را در معرض تهدید قرار می دهد.

سوم: پیامدهای چالشهای نظام بانکی بر اقتصاد ایران

که پیش از این نیز به برخی شرکتهای ایرانی حمله کرده بود، برای اینکه اطلاعات مربوط به حسابهای شخصی، کارتهای اعتباری میلیونها ایرانی را منتشر نکند، مقدار 10 میلیون دلار پول درخواست کرد. برخی شرکتهای ایرانی مانند شرکت «توسن» به این باج خواهی تن داد و حداقل سه میلیون دلار پرداخت کرد. این در حالیست که دولت از بیم اینکه مبادا مشتریان بانک اعتماد خود را از دست بدهند، در مورد این رخداد کاملاً سکوت اختیار کرد⁽¹⁾.

سه. پایین بودن نسبت کفایت سرمایه: بر اساس نتایج مطالعات، از میان تمامی بانکهای ایرانی تنها یک بانک است که بر اساس الزامات مندرج در سومین توافقنامه بازل، معیار نسبت کفایت سرمایه را دارد. این مسأله حکایت از آن دارد که بخش بانکی در ایران از اختلال ساختاری رنج می برد.

چهار. انباشت بدهی های دولت: علی رغم اینکه دولت بدهی های زیادی دارد، اما باز هم بانکها به ناچار بزرگترین تأمین کننده اعتبارات مورد نیاز دولت هستند. و اینگونه است که انباشت بدهی های دولت همچنان روبه افزایش می نهد. بدهی عمومی دولت در سال گذشته (2023/2024) به میزان 28,5 درصد بود که انتظار افزایش آن نیز می رود. در نتیجه، با این روند که هر سال دولت با کسری بیشتر بودجه عمومی مواجه است، اگر دولت از بازپرداخت بدهی های خود ناتوان بماند، خطر ورشکستگی بانکها جدی تر می شود.

پنج. ضعف شاخصهای استحکام نظام مالی و بانکی: ایران در سال 2017/2018 از

(1) ایران انترناشونال، «سایبرسکوپ: شرکت پشتیبان بانکهای ایران برای منتشر نشدن اطلاعات هک شده، بیت کوین باج داد»، 16 شهریور 1403، <https://bit.ly/3MAfE2Y>

(2) مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، همان.

داد و تأثیر بسیار منفی بر اقتصاد لبنان و ارزش پول ملی لبنان گذاشت.

سه. باج خواهی مالی: تکرار تهدیدات سایبری، مؤسسات بانکی و همچنین سپرده گذاران بزرگ را در معرض باج خواهی مالی هکرها قرار می دهد؛ که در ماه گذشته همین ماجرا بر سر بیست بانک ایرانی آمد. در نتیجه، ثبات نظام مالی در معرض تهدید قرار می گیرد.

چهار. خطر ورشکستگی: انباشت بدهی های معوقه و بدهی های دولت به بانکها، خطر ورشکستگی را افزایش می دهد و تاب آوری بانک ها در مقابل هرگونه شوک اقتصادی و سیاسی را کاهش می دهد.

پنج. ناآرامیهای اجتماعی و سیاسی: کاهش اعتماد مردمی به نظام بانکی می تواند به اعتراضات مردمی و ناآرامیهای اجتماعی منجر شود که ممکن است ثبات نظام سیاسی را به مخاطره اندازد. با توجه به اینکه جامعه ایران در چهار سال اخیر با شرایط اقتصادی و معیشتی بسیار سختی دست به گریبان بوده است، به امید بهتر شدن اوضاع، آماده هرگونه اعتراضات و ناآرامی است.

خلاصه:

از آنچه گذشت چنین بر می آید که نظام بانکی ایران از چالشهای جدی ساختاری و حفره های خطرناک امنیتی رنج می برد که اگر در آینده مهار نشود، ثبات نظام بانکی و همچنین ثبات تمام نظام اقتصادی را به مخاطره می اندازد. و از آنجا که این چالشها ریشه در چندین عامل داخلی و خارجی دارد، کنترل آنها نیز کار چندان آسانی به نظر نمی رسد. از جمله عوامل خارجی می توان به تحریمهای اقتصادی اشاره کرد و از

بی تردید، نظام بانکی شاهرگ ثبات مالی هر اقتصادی است و در اقتصادی که با تورم و تحریمهای خارجی درگیر باشد، ثبات نظام مالی از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ زیرا افراد نیاز دارند که در خرید و فروش به جای اینکه مقادیر زیادی پول نقد با خود حمل نمایند، از امکانات الکترونیک استفاده کنند. همچنین در مورد سپرده های پس انداز به بسترهای مناسب و امن بانکی نیاز است از یک سو زیان ناشی از تورم را جبران کند و از سویی دیگر این سپرده ها را به سوی تأمین اعتبارهای لازم برای طرحهای سرمایه گذاری و توسعه اقتصادی هدایت کند؛ مخصوصاً در این شرایط سخت اقتصادی ناشی از تحریمها که رشد و تولید را کاهش داده و جلوی سرمایه گذاری خارجی را هم گرفته است. لذا، تداوم و یا وخیم تر شدن چالشهای فراروی نظام بانکی ممکن است پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خطرناکی به دنبال داشته باشد که در اینجا به آنها می پردازیم:

یک. بی اعتمادی به نظام مالی که در نتیجه ضعف زیرساخت فناوری، تکرار حملات سایبری، تکرار موارد نقض امنیتی، سرقت اطلاعات محرمانه و یا تهدید به سرقت حسابهای بانکی رخ می دهد. این وضعیت می تواند به اعتماد سپرده گذاران در مورد امنیت ثبات نظام بانکی آسیب بزند.

دو. توقف تولید و رشد اقتصادی: کاهش اعتماد به نظام مالی، فرار سرمایه از بخش بانکی را به دنبال دارد که نتیجه آن نبود سرمایه لازم برای تأمین اعتبار طرحهای سرمایه گذاری و تولیدی، زوال رشد اقتصادی، افزایش بیکاری و تورم است. این وضعیت در لبنان خود را نشان

گذشته نیز با استفاده از ماهواره بر «قائم 100» ماهواره ثریا را به مدار 750 کیلومتری زمین فرستاد. این اقدام ایران علاوه بر اینکه در اوج تنشهای خاورمیانه صورت گرفت، به نوعی مبارزه با تحریمهای فزاینده غربی نیز به شمار می رود. هرچند که ماموریت اصلی این ماهواره تحقیقاتی تست سیستمهای سخت افزاری و نرمافزاری برای اثبات فناوری مانور مداری اعلام شده است، اما این گام ایران با واکنشها و ابراز نگرانیهای گسترده ای روبرو شد؛ چرا که برخی برای باورند که ایران از برنامه فضایی خود صرفا به عنوان پوششی برای بهبود و توسعه موشکهای بالستیک دوربرد استفاده می کند.

در مورد درخواستها مبنی بر ساخت سلاح هسته ای، روایت بازدارندگی هسته ای در افکار عمومی و در رسانه های ایران توجیه پذیرتر است. اخیرا روزنامه جوان پیشنهادی مطرح کرده است که در این شرایط تنش با اسرائیل ایران باید دکترین هسته ای خود را از روند صلح آمیزی که تا کنون داشته، مورد بازنگری قرار دهد.² به ادعای این روزنامه، امروز تهران ظرفیت، زمینمندی و فرصت لازم را برای تحول بی درنگ در این برنامه را دارد. اما رساترین صدا در حمایت از ارتقای توانمندیهای تسلیحاتی هسته ای ایران، اظهارات کمال خرازی وزیر خارجه اسبق ایران بود که در ماه گذشته بیان کرد و گفت: «در صورتی که جسارتی کنند و به تاسیسات هسته ای ایران لطمه بزنند، سطح بازدارندگی ما متفاوت خواهد شد. اگر آنها بخواهند به

میان عوامل داخلی نیز می توان از اولویتهای سیاسی و اقتصادی نظام حاکم نام برد که نتیجه آن، الگوهای مالی است که می تواند علاوه بر ترویج فساد، ریسک های اعتباری را افزایش دهد و یا موجب سستی استحکام نظام مالی و بانکی شده و آن را از معیارهای بین المللی عقب اندازد.

تلاشهای ایران برای توسعه توانمندیهای نظامی و ترمیم رخنه های امنیتی

ایران برای تقویت روابط نظامی با متحدان خود و نیز تقویت توانمندیهای نیروهای مسلح همچنان به تلاشهای خستگی ناپذیر خود ادامه می دهد. ایران علاوه بر پرتاب دومین ماهواره بر نظامی که ماهواره ای را با موفقیت در مدار زمین تزریق کرد، یک پایگاه نظامی راهبردی جدیدی را نیز افتتاح کرد. و در راستای دیپلماسی نظامی با کشورهای شریک، مقامات نظامی و امنیتی راهی روسیه و چین می شوند.

نخست: اقدام تازه ایران در پرتاب ماهواره ای دیگر و درخواستها برای تغییر دکترین هسته ای

سپاه پاسداران در 14 سپتامبر 2024 ماهواره «چمران 1» را با پرتاب ماهواره بر «قائم 100» که با سوخت جامد کار می کند، با موفقیت در مدار 550 کیلومتری زمین تزریق کرد. موفقیت دوباره سپاه پاسداران در پرتاب ماهواره بر قائم، نشان می دهد که ایران برنامه فضایی نظامی خود را در اولویت قرار داده است.¹ شایان ذکر است که سپاه پاسداران در ژانویه

(1) 'Iran's boasts successful launch of Chamran-1 satellite,' *DW*, Sept 14, 2024,

<https://2u.pw/TaRRm9VV> [Last viewed on Oct 2, 2024]

(2) علی قنادی «تغییر دکترین اتمی برای مقابله با نظم «ابرویرانگر» اسرائیلی، تاریخ بازدید 2 اکتبر 2024» <https://2h.ae/BkJO>

اما سرلشکر سلامی در مراسم افتتاحیه این پایگاه گفت که «ایران از سمت شمال غرب یعنی از طرف دشمنان و عناصر ضد انقلاب با تهدیدهایی روبرو است.⁴» مأموریت این پایگاه نظامی دیدبانی و نظارت بر تحرکات گروه‌های کرد مخالف ایران در عراق و همچنین نظارت بر مناطق مرزی جمهوری آذربایجان است که بعد از استقلال ناگورنو قره باغ و اقلیم نخجوان در همسایگی ترکیه، گسترده تر شده است. از نگاه تهران، ایجاد این پایگاه یک ضرورت است؛ زیرا احتمال می رود که آذربایجان کنترل کریدور زنگزور را در اختیار بگیرد که در این صورت راه ارتباطی زمینی میان ایران و ارمنستان قطع می شود.⁵ ایران که از طرح‌های مشترک آذربایجان و ترکیه مبنی بر ایجاد یک دالان خشکی به دستپاچگی افتاده است، اقدام به اجرای چندین آزمایش مشترک در این منطقه کرده است.

آذربایجان حتی بعد از آزاد سازی ناگورنو قره باغ نیز از ارتقای ظرفیت نیروهای مسلح دست برنداشت و نیروهای مسلح خود را به جنگ افزارهای نوین و تجهیزات ماهواره ای اسرائیلی و ترکیه ای مجهز کرد. با کورسپتامبر گذشته اولین سری جنگنده های نسل چهارم جی

تواناییهای هسته‌های ایران ضربه بزنند، طبیعتاً این امر میتواند موجب تغییر دکترین هسته ای ایران شود»¹.

احمد اردستانی نماینده مجلس نیز ادعایی را مطرح کرده و گفته است: «ایران به سلاح هسته‌های دست یافته است، اما اعلام نمی کنیم. یعنی سیاست اعمالی ما داشتن بمب هسته‌ای است، اما سیاست اعلامی ما فعلاً حرکت در چارچوب سیاستهای برجام است»².

تفکر نگران کننده جامعه راهبردی ایران حاکی از پیشرفت منطقی برنامه موشک‌های بالستیک توسعه یافته در ایران است.

دوم: افتتاح پایگاه هوایی جدید در شهر ارومیه

پایگاه هوایی سرلشکر محمود آبادی با حضور سرلشکر حسین سلامی فرمانده کل سپاه پاسداران در شهر ارومیه استان آذربایجان غربی افتتاح شد. سرتیپ علی اکبر پورجمشیدیان معاون امنیتی وزیر کشور در این مراسم گفت: افتتاح این پایگاه هوایی جدید با هدف تقویت توانمندیهای دفاعی ایران صورت می گیرد و این گامی است که برای کشور و نیروهای نظامی بسیار ثمربخش است.³

(1) خرازی: ظرفیت تولید بمب را داریم، اما تصمیمش نداریم | اگر موجودیت ایران تهدید شود، ناچاریم دکترین هسته‌ای خود را تغییر دهیم، تاریخ بازید: 2 اکتبر 2024، <https://2h.ae/ABXu>

(2) احساس می‌کنم ایران به بمب هسته‌ای دست پیدا کرده | سخنان خرازی مقدمه‌ای برای اعلام رسیدن به سلاح هسته‌ای است | چین و روسیه باید به نفع ما در شورای امنیت رای دهند، تاریخ بازید: 2 اکتبر 2024 <https://2h.ae/HECL>

(3) 'IRGC opens new air base in Iran's northwest' *IRNA*, Sept 11, 2024, <https://2h.ae/fiBQ> [Last viewed on Oct 2, 2024]

(4) Ibid.

(5) Yeghia Tashjian, 'The issue of the "Zangezur Corridor" is back — can Iran provide an alternative?', *The Armenian Weekly*, Sept 10, 2024, <https://2h.ae/vTfd> [Last viewed on Oct 2, 2024]

امنیت دریای خزر که سیاری آن را « دریای صلح و دوستی » نامید، و همچنین درباره جنگ اوکراین و انتقال دو جانبه تسلیحات گفتگو کردند. تهران که به شدت نگران تهدید اسرائیل از سمت جمهوری آذربایجان است، به مسأله مرزهای خود در دریای خزر توجه ویژه ای دارد.

چهارم: سفر هیأت نظامی ایرانی به چین

امیر دریادار حبیب الله سیاری رئیس ستاد و معاون هماهنگ کننده ارتش جمهوری اسلامی ایران در رأس هیأتی و به منظور گفتگو درباره مسائل ژئواهردی و دورنمای دستیابی به فناوری نظامی چینی به پکن سفر کرد. سیاری علاوه بر شرکت در یازدهمین مجمع شیانگ شان پکن، در مؤسسه مطالعاتی ارتش و دانشگاه ملی فناوری دفاعی چین، با ایراد سخنانی به مسأله چالشهای سخت امنیتی و دفاعی پرداخت. تهران تلاش می کند که نظر پکن را برای فروش جنگنده های کلاس جی 10 و همچنین هواپیماهای جنگی و زیردریایی جلب کند. اما پکن در مورد این قرارداد همچنان تعلل به خرج می دهد و هنوز این قرارداد را نهایی نکرده است.⁴ گفتنی است که چین بزرگترین شریک تجاری ایران و بزرگترین وارد کننده نفت ایران به شمار می رود. سیاری درباره موضوعات مختلف

اف 17 تاندر را از پاکستان تحویل گرفت که با همکاری چین تولید می شود.¹

سوم: دیپلماسی نظامی میان ایران و روسیه

بعد از گسترش دامنه درگیری در خاورمیانه، ایران و روسیه تماسهای خود را افزایش داده اند. در دهم سپتامبر علی اکبر احمدیان دبیر شورای عالی امنیت ملی ایران با ولادیمیر پوتین رئیس جمهور روسیه در شهر کازان و در حاشیه نشست اعضای مجموعه بریکس، با یکدیگر دیدار و گفتگو کردند.² در این جلسه که بر منافع و تهدیدهای امنیتی دوجانبه و مشترک تمرکز داشت، سرگئی شویگو دبیر شورای عالی امنیت ملی روسیه نیز حضور داشت. همچنین یک جلسه پیگیری با حضور الکساندر لاورنتیف فرستاده ویژه رئیس جمهور روسیه در امور سوریه تشکیل شد.³ در این شرایط که حزب الله لبنان زیر آتش سنگین اسرائیل قرار گرفته است، ایران و روسیه به عنوان دو متحد تلاش می کنند برای تعامل با تحریمها و جنگ در اوکراین، یک راهبرد مشترک تدوین کنند. همچنین الکساندر فومین معاون وزیر دفاع فدراسیون روسیه با امیر دریادار حبیب الله سیاری رئیس ستاد و معاون هماهنگ کننده ارتش جمهوری اسلامی ایران در حاشیه نشست امنیتی در پکن دیدار کرد. در این دیدار طرفین درباره

(1) Gibran Naiyyar Peshimam, 'Pakistan signs contract to sell JF-17 fighter jets to Azerbaijan,' *Reuters*, Sept 26, 2024,

<https://2h.ae/LAne> [Last viewed on Oct 2, 2024]

(2) 'https://www.Putin hosts Iran's security chief as West sanctions Tehran over missile transfer,' *Iran International*, Sept 12, 2024, iranintl.com/en/202409124787 [Last viewed on Oct 2, 2024]

(3) 'Putin's special envoy meets Iran's SNSC sec. for mutual talks,' *Mehr News Agency*, Oct 2, 2024, <https://2h.ae/DETh> [Last viewed on Oct 2, 2024]

(4) Minnie Chan, 'China hesitant over J-10C barter deal with cash-strapped Iran: experts,' *SCMP*, April 15, 2021, <https://2h.ae/QXoD> [Last viewed on Oct 2, 2024]

رسیدگی به این مسأله خلق می کند. در پرونده اجتماعی این ماه، پیامدهای وخیم حضور اتباع افغان در ایران را بررسی می کنیم و به موضوع دولت در قبال مسأله مهاجرین افغان توجه نشان می دهیم.

نخست: وخامت پیامدهای حضور افغانها در ایران

نصب بنرهایی در یکی از مناطق استان کرمان که روی آنها نوشته شده بود «فروش نان به اتباع ممنوع می باشد»، سرو صداهایی زیادی در ایران به راه انداخت؛ زیرا اتهامهایی به ایران وارد شد مبنی بر اینکه حتی نان را هم از افغانها دریغ می کند تا آنها را در مضیقه قرار داده و وادار به ترک ایران کند. بعد از تصمیم دادستان شهر بردسیر در مورد ممنوعیت فروش نان به اتباع، برخی نانوایی ها بنرهایی بر سر درواحد پخت نان با این موضوع نصب کردند اما دادستان با رد این اتهامات گفت: «این دستور صرفا مربوط به نانوایی های عرضه نان یارانه ای در سطح شهر به منظور جلوگیری از ازدحام صف نانوایی بوده و 3 نانوایی داخل اردوگاه را شامل نمی شود ضمن اینکه با توجه به تامین نان یارانه ای مورد استفاده آنها که تکافوی مصرف آنها را می کند نیازی به استفاده اتباع از نانوایی های سطح شهر نیست. این محدودیت صرفا در مورد نان یارانه ای است و فروش نان در نانوایی های آزادپز در سطح شهر برای اتباع بلامانع است. دادستان بردسیر همچنین دستور جمعآوری بنر جنجال برانگیز ممنوعیت فروش نان به

امنیتی گفتگو کرد و به ابعاد داخلی و خارجی و همچنین به فضای ژئوپلیتیک کنونی در منطقه غرب آسیا توجه نشان داد.

خلاصه:

تحریمهای آمریکا از یک سو و نگرانیها از کشیده شدن پای ایران به یک جنگ منطقه ای از سوی دیگر، تهران را بر آن داشته است تا ضمن ادامه تلاشهای پیگیر برای تقویت روابط نظامی با متحدان خود، به ارتقای توانمندیهای نظامی خود نیز توجه ویژه ای داشته باشد. در سایه تحولاتی که در کشورهای منطقه رخ می دهد و خطرهای احتمالی که از سوی اسرائیل متوجه ایران است. برخی مقامات ایران خواهان تغییر دکترین هسته ای ایران شده اند که این امر دعوت آشکار رهبران نظام برای دستیابی به سلاح هسته ای است.

بالا گرفتن دوباره جدال بر سر مسأله مهاجرین افغان در ایران

مسأله مهاجرین افغان در ایران با چالشهای اقتصادی، فرهنگی، امنیتی، بهداشتی، آموزشی و جمعیتی که برای کشور میزبان به همراه دارد، در صدر توجهات قرار گرفته و دولت را بر آن می دارد که برای رسیدگی به این مسأله موضع قاطع و سیاستهای کارآمدی را روی دست گیرد. اما عمق بحران در مرحله اجرای تصمیمات خود را بیشتر نشان داد و عدم ارائه تسهیلات مخصوص ایرانیان به اتباع افغان، جنجال برانگیز شد. این امر چالشهای بیشتری فراروی دولت در

کند. رئیس جمهور مسعود پزشکیان در یک کنفرانس مطبوعاتی در تهران گفت که مهاجرین غیر قانونی را «با احترام» به کشورشان بازمی گردانیم⁽⁴⁾. از مهمترین اقدامات قانونی در این مورد، پیش نویس قانون کاهش تعداد اتباع بیگانه⁽⁵⁾ است که در 4 سپتامبر 2024 اعلام شد⁽⁵⁾. این طرح بر ایجاد محدودیتهای گسترده بر اتباع خارجی در سراسر ایران متمرکز شده است. توزیع سرزمینی محدود، سیاست کاهش ورود اتباع خارجی، دریافت مبالغی در نوبت های تمدید اقامت و محدود کردن فرصتهای کاری برای آنها بخشی از این طرح مجلس شورای اسلامی است⁽⁶⁾. همچنین، بر اساس این طرح تعداد جمعیت «اتباع بیگانه» مقیم ایران باید سالانه ده درصد کاهش یابد. این طرح، مشاوران املاک را نیز موظف کرده در تنظیم قراردادی که یکی از طرفین آن اتباع بیگانه هستند اسناد اقامتی فرد را احراز کنند و هشدار داده که «در صورت عدم احراز یا عدم ثبت قرارداد منعقد فیما بین در سامانه معاملات املاک و مستغلات کشور، مرتکب به جزای نقدی محکوم می شود⁽⁷⁾».

اتباع را صادر کرد؛ چرا که در این بنرها متن کامل اطلاعیه آورده نشده بود⁽¹⁾.

این واقعه، جدال همیشگی در مورد مسأله مهاجرین و پناهندگان غیر قانونی در ایران که بیشتر اتباع افغانستان هستند را بار دیگر در صدر توجهات قرار داد. آمارهای غیر رسمی تعداد آنها را بین 13 تا 15 میلیون نفر ذکر می کنند که بعد از قدرت یافتن دوباره طالبان در افغانستان به ایران آمده اند. البته سیاستهای دولت قبلی یعنی دولت رئیسی و موضع برخی مسئولین که از افزایش تعداد مهاجران در ایران استقبال می کردند، نیز در این مسأله سهیم بوده است⁽²⁾. این درحالیست که بیشتر ایرانیها با حضور افغانها مخالفند؛ چرا که به باور آنها اتباع افغانستان مشکلات امنیتی، اقتصادی، بهداشتی درمانی، آموزشی و فرهنگی زیادی برای کشور میزبان ایجاد می کنند⁽³⁾.

دوم: موضع دولت در قبال مسأله مهاجرین افغان

برای مدیریت مسأله مهاجرین افغان، باید دولت پزشکیان علاوه بر بازنگری در سیاستهای مهاجرتی کنونی، سیاستهای تازه ای متناسب با اوضاع کنونی کشور تدوین

- (1) افغانستان اینترنشنال، منع فروش نان به مهاجران افغان در شهری در ایران خبرساز شد، (13 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/3BL04iw>
- (2) اقتصاد نیوز، معمای اقتصادی اتباع؛ سیاه و روشن خروج مهاجران افغانستانی از ایران، (20 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/3zJQgVD>
- (3) برترین ها، تجمع مهاجران افغان در این دو استان دردسرساز شد، (10 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/4exD9Wu>
- (4) صدای آمریکا، مهاجران اخراج شده افغان از ایران از شکنجه و آزار، مقام های ایرانی شکایت دارند، (25 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 27 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/4eQgPHn>
- (5) رادیو فردا، نیروی زمینی ارتش: بیش از ده کیلومتر دیوار در مرز با افغانستان ساخته شده است، (23 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/3zDQsFX>
- (6) رادیو زمانه، «افغان ستیزی» در ایران؛ مجلس مقابله با «اتباع» را قانونی می کند، (4 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/3zOUU4y>
- (7) رادیو فردا، سیاه پاریسان از بازداشت 12 افغانستانی به اتهام تلاش برای «آدم ربایی» خبر داد، (7 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/4gUw6bZ>

باید سیاستها و قوانینی را به منظور کاهش این مشکل تدارک ببیند. اما با توجه به اینکه عواملی چند مانند مسائل خارجی و همسایگی با افغانستان در این معضل نقش دارند، دولت هرچند تلاش کند باز هم نمی تواند این مشکل را به طور کامل حل کند؛ زیرا ایران به قبله افغانها بدل شده است که برخی برای زندگی و برخی دیگر برای عبور از آنجا و رفتن به کشورهای دیگر راهی ایران می شوند.

موضع حوزه و اسلامگرایان در قبال ترور نصر الله و نشانه های آن

ترور حسن نصرالله که در 27 سپتامبر و در جریان حمله اسرائیل به ضاحیه جنوبی بیروت رخ داد، سؤالات زیادی را درباره آینده حزب الله و همچنین آینده گروههای اسلامگرای سیاسی شیعی و رابطه حوزه با حزب الله مطرح می کند. علی رغم اینکه حوزه نجف از لحاظ فکری با گروههای شبه نظامی و جریانهای ولایتمدار شیعی اختلافاتی دارد، اما مرجعیت علیای نجف با صدور بیانیه رسمی، فقدان او را تسلیت گفت و این امر دلالتهایی دارد که در این نوشتار به آنها می پردازیم. اکنون به مهمترین مواضع در داخل حوزه و جامعه شیعی در قبال ترور نصرالله و همچنین بازتاب آن بر خرد جمعی شیعه می پردازیم:

نخست: مرجعیت و تداعی فتوای جهاد کفایی
چند روز قبل از ترور حسن نصرالله، مرجعیت شیعه در نجف با صدور بیانیه ای، حملات اسرائیل به لبنان را محکوم کرد. در این بیانیه

دولت مأموریت انسداد مرزی را به نیروهای زمینی ارتش واگذار کرده است که در این زمینه تاکنون بیش از ده کیلومتر دیوار در مرز کار گذاشته شده و 50 کیلومتر دیگر آماده دیوارگذاری است. این مسأله در شورای عالی امنیت ملی مورد تأکید قرار گرفته و رهبر جمهوری اسلامی هم بر آن اهتمام دارد. به گفته فرمانده کل نیروی انتظامی، طرح اخراج در مورد مهاجرین غیرقانونی اجرا می شود⁽¹⁾. با افزایش ممنوعیت ها و محدودیت های حکومت ایران بر مهاجران افغان در این کشور، به تازگی یک مسئول شرکت صنایع و ساماندهی مشاغل شهر تهران، هر گونه دست فروشی مهاجران افغان در اماکن عمومی را ممنوع اعلام کرده است. سعید بیگی، مدیر عامل شرکت صنایع و ساماندهی مشاغل تهران هرگونه اقدام مهاجرین افغان به دست فروشی را جرم دانسته است. و در صورتیکه کارفرمایی تبعه افغان فاقد جواز کاری یا کارت کارگری را به کار بگیری جریمه خواهد شد. و کارگران نیز از کار اخراج می شوند. گفتنی است تعدادی از اتباع افغانستان در مسیر رفتن به محل کارشان بازداشت می شوند⁽²⁾.

خلاصه:

در سایه بالاگرفتن دوباره جنجال بر سر موضوع بجران مهاجرین افغان در ایران، چالشهایی که در این زمینه فراروی دولت پزشکیان قرار دارد، خود را نشان می دهند. از این رو، دولت علاوه بر اقدامات پیشگیرانه،

(1) رادیو فردا، نیروی زمینی ارتش: بیش از ده کیلومتر دیوار در مرز با افغانستان ساخته شده است، (23 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 25 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/3zDQsFX>

(2) رادیو آزادی، مسوول سازماندهی مشاغل تهران: هرگونه دست فروشی مهاجران افغان در اماکن عمومی ممنوع است، (26 سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید 27 سپتامبر 2024 م، <https://bit.ly/3zQICGn>

های اخیر بود که نقشی برجسته در پیروزی بر اشغالگران اسرائیلی در آزادسازی سرزمین های لبنان ایفا کرد و از مردم عراق با تمام توان در آزاد کردن کشورشان از جنگال تروریست های داعشی پشتیبانی کرد. همچنین مواضع درخشانی در یاری مردم مظلوم فلسطین اتخاذ کرد؛ تا آنجا که جان ارزشمند خود را در این راه فدا کرد. اما در عین حال، حوزه چشم خود را بر روی موارد اختلافی با نصرالله بست؛ زیرا شرایط سوگواری اقتضا نمی کند که به آن نکات اشاره ای بشود.

دوم: جریانهای اسلام سیاسی شیعی

همه جنبشهای اسلام سیاسی شیعی و گروههای مسلح عراق، مرگ حسن نصرالله را به عنوان نماد و الگوی مقاومت تسلیمت گفتند. مقتدی صدر از او به عنوان رفیق راه مقاومت و ایستادگی³ یاد کرد. کتائب حزب الله عراق او را « بنده صالح، فرمانده پیشتان، سرور و قهرمان مقاومت، سید حسن نصرالله⁴، نامید. اما آنچه در رفتار همه گروههای مقاومت مورد توجه بود، این است که گروهها برخلاف آنچه در اوایل جنگ داخلی سوریه (انقلاب سوریه) و یا در زمان نبرد با داعش که طرفداران خود را برای اعزام به جبهه نبرد بسیج کرد، این بار نه تنها چنین کاری نکرد حتی از آنان نخواست که برای جنگ در کنار حزب الله به لبنان بشتابند. این مسأله ما را به یک نتیجه مهم هدایت می کند مبنی

آمده است: « مرجعیت علیای شیعیان ضمن درخواست انجام هرگونه تلاش ممکن برای توقف حملات وحشیانه پی در پی و حفاظت از ملت لبنان در برابر آثار ویرانگر این حملات، از مومنان خواست به کاهش رنج ملت لبنان و تامین نیازهای بشردوستانه آنها مبادرت کنند». این بیانیه هر چند کوتاه و مختصر بود، اما در محافل شیعی بازتاب و مفهوم پر دامنه ای داشت؛ چرا که ادبیات این بیانیه به فتوای جهاد کفایی که بر اساس آن حشد شعبی برای مقابله با دولت اسلامی داعش تشکیل شد، نزدیک است. در واکنش به بیانیه سیستانی که خواهان بکارگیری تمامی تلاشها برای پایان دادن به تجاوزات اسرائیل به لبنان شده بود، فالح الفیاض رئیس سازمان حشد شعبی آمادگی کامل این سازمان برای هرگونه کمک به برادران خود در لبنان اعلام داشت¹.

بعد از اینکه نصرالله در ضاحیه جنوبی بیروت ترور شد، سیستانی با صدور بیانیه ای مرگ او را تسلیمت گفت و از او به عنوان علامه حجت الاسلام والمسلمین سید حسن نصرالله یاد کرد². القابی که در مورد نصرالله به کار رفته مفهوم علمیت و طالب علم بودن را افاده می کند؛ گویی که حوزه از این جنبه مرگ او را تسلیمت گفته است. سیستانی در بیانیه خود از نصرالله به خاطر حمایت وی از عراقی ها در شکست داعش، تمجید می کند: این شهید بزرگوار نمونه ای از رهبری کم نظیر طی دهه

(1) شبکه العالم، هكذا رد الحشد الشعبي على توجيهات المرجعية العليا بشأن لبنان، 23 سبتمبر 2024 م (تاریخ بازدید: 29 سبتمبر 2024 م).

<https://bit.ly/3zFBrTY>

(2) بیانیه را در سایت رسمی سیستانی نگاه کنید، 28 سبتمبر 2024 م (تاریخ بازدید: 30 سبتمبر 2024 م): <https://bit.ly/4dp7aXk>

(3) سی ان ان، الصدر یعنی حسن نصرالله: وداعا یا رفیق الدرب، 28 سبتمبر 2024 م (تاریخ بازدید: 01 اکتبر 2024 م).

<https://cnn.it/3ZNV1rY>

(4) ویسایت المقاومة الإسلامية کتائب حزب الله، کتائب حزب الله تعزي باستشهاد السيد نصرالله، 28 سبتمبر 2024 م (تاریخ بازدید: 29

سبتمبر 2024 م). <https://bit.ly/3zFGe7U>

حال، جنبش حماس ترور نصرالله را «یک اقدام تروریستی شنیع» خواند. این اختلاف مواضع شاخه های اخوان در قبال ترور نصرالله ناشی از اختلاف منافع راهبردی هر یک از شاخه ها و رابطه آنها با ایران است.

چهارم: سرنوشت اسلام سیاسی شیعی

امروز جریانهای اسلام سیاسی شیعی با بحران بزرگ ناشی از احساس شکست و ضعف پروژه ای که چندین دهه روی آن سرمایه گذاری و کار کرده بودند، دست و پنجه نرم می کنند. این وضعیت سناریوهای بسیار سختی را در مقابل آنها قرار می دهد که از جمله آنها تغییرات ریشه ای در داخل گروهها در سطح فردی و گروهی، ایجاد اختلافات و ریزش در میان طرفداران، تداوم گردش در منظومه سیاست ایران و در نتیجه، افول این گروهها همزمان با افول ایران و شکست پروژه منطقه ای و در نهایت، پناه بردن به فقه انتظار و بازگشت به میراث تشیع سنتی و به دور از سیاست است. به نظر می رسد که ایران پیام نارضایتی پایگاههای مردمی و طرفداران در داخل و خارج را دریافت کرد و در صدد ترمیم این شکاف بر آمد. از این رو، در اول اکتبر 2024 میلادی با دومین حمله موشکهای بالستیک به خاک اسرائیل تلاش کرد مشروعیت و اعتبار کم رنگ خود را تقویت کند³. درست است که سخن گفتن از پایان پروژه منطقه ای ایران هنوز زود است؛ اما در مرحله افول و انزوا قرار گرفته است.

بر اینکه این گروههای مسلح بدون برنامه و از روی احساسات و یا حتی با هماهنگی یکدیگر دست به اقدامی نمی زنند بلکه آنها به عنوان «سربازی از سربازان ولی فقیه» در انتظار اشاره ای از سوی ایران هستند تا بر اساس دستور ولی فقیه به تشدید تنش و یا تنش زدایی روی آورند.

سوم: گروه اخوان المسلمین و اختلاف داخلی در مورد حسن نصرالله

شاخه های اخوان المسلمین در خصوص ترور حسن نصرالله مواضع متفاوتی اتخاذ کردند. شاخه لندن «منیر و عبد الحق»، با صدور بیانیه رسمی مرگ نصرالله را تسلیم گفت ولی برای اینکه از سوی مردم و هواداران خود مورد انتقاد قرار نگیرد، در بیانیه خود افزود: «گروه اخوان المسلمین بر این نکته تأکید دارد که ترور رهبران مقاومت در راستای تنگ تر کردن عرصه بر فلسطین صورت می گیرد. همچنین گروه اخوان المسلمین تأکید می کند که مقاومت در برابر اسرائیل اشغالگر یک اقدام برحق است و وظیفه هر مسلمانی است که تا آزادسازی فلسطین در هر مکانی این راه را ادامه دهد»¹. اما شاخه دیگر اخوان یعنی شاخه محمود حسین تا کنون در این مورد سکوت اختیار کرده و در تارنمای رسمی خود در مورد مرگ نصرالله پیام تسلیتی صادر نکرده است. اما گروه اخوان المسلمین در سوریه ترور نصرالله را «هلاکت جنایتکار فرقه گرا»² توصیف کرده است. در عین

(1) وبسایت الإخوان المسلمون، ندین العدوان الإسرائيلي على لبنان واغتيال الأمين العام لحزب الله، 28 سبتمبر 2024 م (تاریخ بازدید: 29 سبتمبر 2024 م). <https://bit.ly/4dm4k5f>

(2) وبسایت الإخوان بسوريا، حول هلاك المجرم الطائفي حسن نصرالله، 28 سبتمبر 2024 م (تاریخ بازدید: 30 سبتمبر 2024 م). <https://ikhwansyria.com> / حول - هلاك - المجرم - الطائفي - حسن - نصر - الله /

(3) Haaretz, Israel at War Day 361 | Israel Under Attack: 180 Missiles Fired From Iran, IDF Says No Additional Threats Detected, Oct 1, 2024. <https://bit.ly/4eMacWF>

اختلافاتی دارد، اما نیک می داند که نصرالله که در ادبیات شیعی معاصر به عنوان نماد « مقاومت » علیه اسرائیل و علیه « گروههای تکفیری » شناخته شده است، در محافل شیعی از محبوبیت بسیار بالایی برخوردار است. از این رو، مرجعیت فقدان او را تسلیت گفت و در نجف برای وی مجالس سوگواری برگزار کرد. و حتی گفته شد که او در کربلا به خاک سپرده خواهد شد که این در اندیشه شیعی بالاترین افتخار است. در نتیجه، مرجعیت نجف با جامعه شیعی که با از دست دادن نصرالله به عمق بحران پی بردند و آن را ضربه ای به اعتبار و هیبت جامعه تشیع جهان دانستند، همصدایی کرد.

لذا، ایران تلاش می کند بعد از شکست های پی در پی نیابتی ها در منطقه که بدون شک به اعتبار شخص ولی فقیه و سلطه او بر جامعه شیعی سایه می اندازد، این شکستها را جبران و بدنه محور موسوم به مقاومت را ترمیم کند.

خلاصه:

ظاهراً، ترور حسن نصرالله یک نوع اتحاد را در جامعه شیعی پدید آورد. زیرا حوزه نجف، گروههای مسلح عراقی و همچنین مراجع قم همصدا این حادثه را تسلیت گفتند. اما نباید از یاد برد که خنثی سازی نصرالله پروژه منطقه ای ایران را در بوته آزمون قرار می دهد و آن را در معرض خسارتهای سنگینی در سطح فکری، مذهبی و همچنین نظامی قرار می دهد. علی رغم اینکه حوزه نجف با ایرانیها

روابط ایران با برخی از کشورهای عربی و منطقه ای تحولات مهمی را به خود دید. در مورد عراق، ورود شبه نظامیان عراق مورد حمایت ایران در جنگ منطقه ای مهمترین رخداد این کشور در این ماه بود. در مورد روابط با سوریه، انتظار می رود که ترور حسن نصرالله دبیرکل حزب الله پیامدهایی بر سوریه داشته باشد. اما در مورد جنگ میان ایران و اسرائیل، بعد اینکه ایران در پاسخ به ترور نصرالله خاک اسرائیل را مورد حملات موشکی قرار داد که در نوع خود بی نظیر بود، و در سایه تهدید اسرائیل به حمله تلافی جویانه به ایران، جهان نگران است که مبادا این تشدید تنش به جنگ گسترده ای منجر شود که تمام منطقه را تهدید کند.

در این گزارش تلاش می شود برای پوشش دادن تعاملات ایران با کشورهای عربی و منطقه ای، به موضوعات زیر پرداخته شود:

- پیامدهای ورود شبه نظامیان عراق به جنگ منطقه ای
- ترور حسن نصرالله و پیامدهای آن بر صحنه سوریه
- رویارویی نظامی میان ایران و اسرائیل بعد از ترور نصرالله

مناسبات ایران و جهان عرب

است. ابتدا، انفجار دستگاہهای ارتباطی بی سیم، حزب الله را سردرگم کرد و ارتباطات و محاسبات آن در درگیری با اسرائیل را بر هم زد. سپس عملیتهای دقیق ترور که بسیاری از رهبران سیاسی، نظامی و اطلاعاتی حزب الله و در رأس آنها حسن نصرالله دبیرکل و همچنین هاشم صافی الدین را هدف قرار داد، حزب الله را تضعیف کرد و ساختار فرماندهی و سازمانی آن تعادل خود را از دست داد و بدین سان، حزب الله که مهمترین و قوی ترین بازوی نظامی ایران در خاورمیانه بود، ناگهان در مقابل دیدگان جهان در وضعیت ضعف و ناتوانی شدیدی قرار گرفت.

ایران دریافت که ضعف و عقب نشینی بیشتر حزب الله و همچنین عدم پاسخ تهران به ترور اسماعیل هنیه در تهران که نقض آشکار حاکمیت ایران بود، بر بقیه مناطق نفوذ تأثیر منفی خواهد گذاشت؛ مخصوصاً بعد از اظهاراتی که بنیامین نتانیاهو نخست وزیر اسرائیل در مجمع عمومی سازمان ملل ایراد کرد و به بازوهای طولانی ایران در خاورمیانه اشاره کرد و گفت که تل آویو قادر است به هر طرفی که امنیت اسرائیل را تهدید کند، ضربه بزند. او همچنین تلویحاً به این نکته اشاره کرد که اسرائیل توانایی حمله به داخل ایران را نیز دارد. گزارشهای زیادی حکایت از آن داشت که شبه نظامیان در مناطق نفوذ از عدم پاسخ ایران به اسرائیل ناراضی و خشمگین هستند. اینجا بود که ایران به این نتیجه رسید که باید به اسرائیل پاسخ دهد و 200 موشک بالستیک به اسرائیل پرتاب کرد.

همچنین در راستای راهبرد وحدت میادین وفادار، ایران شبه نظامیان مورد حمایت خود را به تشدید تنش در خاورمیانه فراخوانده است.

پیامدهای ورود شبه نظامیان عراق در جنگ منطقه ای

در اوایل سال 2024 میلادی حملات حزب الله عراق به پایگاه نظامی آمریکا در مثلث مرزی اردن، سوریه و عراق، سه کشته برجای گذاشت. بعد از تهدیدهای آمریکا مبنی بر پاسخ به این حملات، گروههای شبه نظامی در عراق حملات خود به اهداف آمریکایی را کاهش دادند. اما از زمان تشدید تنشها میان اسرائیل و حزب الله لبنان، شبه نظامیان مسلح عراقی بار دیگر خود را در این جنگ منطقه ای درگیر کرده اند. شبه نظامیان موسوم به «مقاومت اسلامی عراق» در ماه سپتامبر 2024 میلادی چندین بار علیه اسرائیل دست به حمله زده و مناطق تحت کنترل اسرائیل در دره اردن و پایگاه دیده بانی تیپ گولانی را هدف حملات پهپادی قرار داده اند. اسرائیل نیز اعلام کرد که این پهپادها رهگیری شده و هیچ خسارتی به بار نیاموردند. با این مقدمه، در پرونده روابط ایران و عراق در ماه سپتامبر، سه محور را مورد بررسی قرار می دهیم که عبارتند از: نخست، انگیزه های شبه نظامیان از ورود مجدد به جنگ منطقه ای، دوم: پیامدهای درگیر شدن گروههای شبه نظامی بر فضای داخلی عراق، سوم: معرفی مقاومت اسلامی عراق.

نخست: انگیزه های گروههای شبه نظامی از ورود مجدد به جنگ منطقه ای

احتمالاً ورود مجدد گروههای شبه نظامی در جنگ منطقه ای و قرار گرفتن آنها در کنار حزب الله لبنان به توصیه ایران برای کمک به حزب الله صورت گرفته است که اخیراً ضربات سختی از اسرائیل دریافت کرده

حمله کند، دو سناریو متصور است. سناریوی اول، عدم واکنش ارتش عراق به حمله احتمالی اسرائیل است که در اینصورت ارتش عراق در محاصره قرار می‌گیرد. برخی منابع حکایت از آن دارند که اسرائیل تصمیم گرفته است در پاسخ به حملات شبه نظامی عراقی، به 35 هدف در عراق حمله کند و همانطور که در لبنان انجام داد، در عراق نیز به ترور رهبران برجسته سیاسی و رهبران گروه‌های شبه نظامی دست بزند⁽²⁾. اما سناریوی دوم این است که ارتش تصمیم بگیرد در مقام دفاع از کشور عراق برآمده و به این جنگ ورود کند که این سناریو بسیار ضعیف به نظر می‌رسد. در هر دو حالت، و با هر معیاری که بسنجیم، عراق بازنده این جنگ خواهد بود و علاوه بر اینکه بحرانهای چند لایه آن وخیم تر می‌شود، این احتمال نیز وجود دارد که این درگیری به جنگی گسترده تر منجر شود.

نخست وزیر عراق نسبت به پیامدهای احتمالی حملات اسرائیل علیه مواضع شبه نظامیان مسلح در داخل عراق، آگاه است. از این رو، او تلاش می‌کند از طریق مجاری دیپلماتیک با ایالات متحده، بریتانیا و فرانسه ارتباط برقرار کند تا این کشورها اسرائیل را تحت فشار قرار دهند که از تصمیم خود مبنی بر انجام حملاتی در داخل عراق، صرف نظر کند. در مقابل، برخی منابع خبر داده اند که نخست وزیر عراق به برخی از چهره‌های سیاسی و دینی تأثیرگذار مأموریت داده است تا آنها با استفاده از نفوذ خود، فرماندهان گروه‌های

از این رو، شبه نظامیان عراقی وارد میدان شده اند تا در جنگ علیه اسرائیل سهمی بر عهده گیرند. ایران با گشودن چندین جبهه علیه اسرائیل، می‌خواهد قدرت شبه نظامیان را به رخ اسرائیل بکشد و این پیام را به اسرائیل مخابره کند که می‌تواند امنیت اسرائیل را تهدید کند. و شاید هم هدف از حملات بی‌تأثیر شبه نظامیان، صرفاً به رخ کشیدن توانمندی جبهه‌های موسوم به مقاومت باشد.

شایان ذکر است که کتائب حزب الله عراق اعلام کرده است در صورت حمله اسرائیل به ضاحیه بیروت، این گروه برای مشارکت در کنار حزب الله آمادگی کامل دارد. در بیانیه کتائب آمده است: "ما در مقاومت اسلامی کتائب حزب الله تمامی امکانات خود را در اختیار برادران لبنانی خود قرار می‌دهیم و آمادگی کامل داریم تا با اعزام مجاهدین، جنگ افزارها و کمک‌های فنی و لجستیکی، آنها را تا پایان راه همراهی کنیم"⁽¹⁾. این اعلام صریح کتائب، دلیل کافی برای اسرائیل فراهم می‌سازد تا به بهانه دفاع از امنیت خود، مراکز استقرار شبه نظامی در عراق را هدف قرار دهد.

دوم: پیامدهای درگیر شدن شبه نظامیان بر

فضای داخلی عراق

درگیر شدن گروه‌های شبه نظامی عراق در جنگ منطقه ای کنونی، می‌تواند پای عراق بحران زده را به جنگ‌های ویرانگری بکشاند که هیچگاه ربطی به عراق نداشته است. در صورتیکه اسرائیل در پاسخ به حملات گروه‌های شبه نظامی عراقی، به این کشور

(1) وبسایت رسمی حزب الله عراق، کتائب حزب الله: سیدفع الکیان ائمان مضاعفة جراء جرمية استهداف بيئة المقاومة المدنية في لبنان، (17) سپتامبر 2024 م)، تاریخ بازدید: 1 اکتبر 2024 م، <https://2u.pw/YijFqAHC>

(2) وبسایت فوکس العراق، تل ابيب حدت 35 هدفًا تنوي قصفها داخل العراق، (2 اکتبر 2024 م)، تاریخ بازدید: 13 اکتبر 2024 م، <https://2u.pw/SiuH4FPR>

خلاصه:

می توان گفت که اقدام شبه نظامیان مسلح عراق که در راستای خدمت به برنامه های ایران، وارد نبرد با اسرائیل می شود و با این اقدام حاکمیت کشور عراق را نقض می کند، برای آینده عراق بسیار خطرناک است. این وضعیت کشورهای است که اجازه می دهد سلاحهای بی ضابطه در کشور رواج یافته و تصمیمات دولت را نادیده بگیرد. بی تردید امنیت، ثبات و حاکمیت چنین کشوری نقض می شود و در معرض تهدیدها و تجاوز خارجی قرار می گیرد.

ترور حسن نصرالله و پیامدهای آن بر صحنه سوریه

بدون شک شک شکستهای حزب الله در مقابل اسرائیل که در نهایت به ترور حسن نصرالله دبیر کل حزب الله در 27 سپتامبر 2024 میلادی انجامید، بر فضای منطقه به طور عموم و فضای سوریه به طور خاص و به ویژه بر ائتلاف میان دولت سوریه از یک طرف و حزب الله و ایران از دیگر سو سایه خواهد افکند. زیرا بشار اسد رئیس جمهور سوریه یکی از مهمترین متحدان خود در عرصه نظامی و سیاسی را از دست داده است. از این رو، با توجه به اینکه حزب الله در چندین استان سوریه حضور دارد و از قدرت زیادی در سوریه برخوردار است، سؤالات چندی را در مورد تأثیر این حادثه بر حضور حزب الله در سوریه و بر موضع اسد و دولت او در طول عملیات ترور فرماندهان حزب الله که در نهایت به ترور رهبران منجر شد، و نیز درباره

شبه نظامی را از ورود به جنگ منطقه ای بازدارند و عراق را در معرض حملات اسرائیل قرار ندهند⁽¹⁾. این امر نشان می دهد که دولت عراق سخت نگران است که مبادا درگیر شدن گروههای شبه نظامی عراقی در جنگ منطقه ای علیه اسرائیل، پیامدهای ناگواری برای کشور عراق به بار آورد.

سوم: معرفی «مقاومت اسلامی عراق»

«مقاومت اسلامی عراق» نامی است که از یک سال پیش یعنی بعد از عملیات توفان الاقصی بر سرزبانها افتاد اما هیچ ساختار سازمانی مشخصی ندارد. برخی گروههای شبه نظامی مسلح مورد حمایت ایران که مخالف حضور نیروهای آمریکایی در عراق هستند، مانند کتائب حزب الله عراق، شبه نظامیان جنبش النجباء و کتائب سید الشهدا که در لیست تحریمهای آمریکا قرار دارند، تحت این نام دست به فعالیتهایی می زنند. این سه گروه شبه نظامی، عملیات خود علیه اهداف اسرائیلی و آمریکایی را با نام مقاومت اسلامی عراق ترتیب می دهند و مسئولیت عملیات را مقاومت اسلامی عراق بر عهده می گیرد. بدین سان گروههای شبه نظامی سه گانه با پنهان شدن تحت این نام، خود را از اتهام مستقیم آمریکایی و اسرائیلی دور نگه می دارند. این در حالیست که چنین سازمانی اصلا وجود خارجی ندارد. و این ترفند ایران است که برای مخفی کردن رد پای خود و یا رد پای شبه نظامیان خود در مناطق نفوذ، از گروههای پوششی استفاده می کند.

(1) الشرق الأوسط، العراق يبدن اتصالات مع دول غربية لمنع ضربة إسرائيلية محتملة، (2 أكتوبر 2024 م)، تاريخ بازديد: 13 اكتوبر 2024 م،

<https://2u.pw/wAFnfcGv>

دوم: پیامدهای جنگ افروزی اسرائیل بر وضعیت نظامی در سوریه

در شرایطی که حزب الله ضربات سختی از اسرائیل دریافت کرده است و حسن نصرالله دبیر کل آن و همچنین فرماندهان صف اول ترور شده اند، این سؤال مطرح است که این وضعیت بر ماهیت حضور حزب الله در سوریه و میکانیسم فعالیت آن که مشخصا به چند گروه شبه نظامی در مناطق مختلف سوریه وابسته است، چه پیامدهایی به دنبال خواهد داشت و آیا در چنین شرایطی، فرماندهان باقیمانده حزب الله شبکه تدارکات نظامی، اقتصادی و لجستیک که در سالهای جنگ بعد از 2012 میلادی در سوریه فراهم ساخته اند، را به خدمت خواهند گرفت؟ علاوه بر اینها، این احتمال وجود دارد که نیروهای حزب الله از لبنان به سوریه عزیمت کنند که در این صورت ممکن است اسرائیل با هدف حمله به فرماندهان حزب الله و یا حمله به هرگونه تحرک حزب الله در سوریه، عملیات خود در سوریه را شدت بخشد. و ممکن است همانند عملیات «مرکز تحقیقات علمی» در منطقه مصیاف، علاوه بر پیاده کردن نیروهای کماندو، پایگاههای نظامی و راههای منتهی به مرکز تحقیقات را هدف حملات هوایی قرار دهد². به ویژه اینکه اسرائیل همزمان با عملیات در ضاحیه جنوبی بیروت و ترور نصرالله، عملیات دیگری را علیه مواضع نیروهای ارتش سوریه در مناطق مرزی با لبنان و مشخصا نزدیک منطقه کفیر یابوس در استان

آینده حزب الله و حضور آن در سوریه مطرح می سازد.

نخست: ترور فرماندهان حزب الله و بازتاب نقش سوریه

تحلیلگران تقریبا در این مورد اتفاق نظر دارند که ترور حسن نصرالله و دیگر فرماندهان حزب الله ناشی از رخنه امنیتی در بدنه آن است. از جمله عواملی که در این نفوذ نقش عمده ای داشت و سبب شد که نهاد نظامی اسرائیل به اطلاعات ارزشمندی از حزب الله دست یابد، همانا مشارکت حزب الله در جنگ داخلی سوریه از سال 2011 میلادی بود که با گسترش دامنه عملیاتها، اعضا و فرماندهان حزب الله با بقیه شبه نظامیان ایرانی و ارتش سوریه و نیروهای روسیه در جغرافیای سوریه هم پوشانی کردند. این هم پوشانی در دو میدان لبنان و سوریه، میکانیسم نظارت داخلی حزب الله را تضعیف کرد. و این مقدمه ای شد تا اسرائیل با عملیات نفوذ، فعالیتهای حزب الله و تحرکات فرماندهان آن را در هر دو میدان رصد کند. و این «پاشنه آشیل» حزب الله بود که دستگاہهای اطلاعاتی اسرائیل توانستند با نفوذ به بدنه حزب الله به موفقیت چشمگیری دست یابند؛ در حالیکه ساختار سری حزب الله برای چندین دهه همچنان غیر قابل نفوذ بود¹.

(1) الشرق الأوسط، سوريا كانت «كعب أخيل»... كيف اخترقت إسرائيل «حزب الله»؟ 29 سبتمبر 2024، تاریخ بازدید: 03 اکتبر 2024.

<https://bit.ly/4gMnStz>

(2) رادیو فردا، جزئیات جدید از عملیات «غیرعادی» اسرائیل علیه «کارخانه نظامی ایران» در سوریه، 26 شهریور 1403 ه.ش، تاریخ

بازدید: 03 اکتبر 2024. <https://bit.ly/4gX4vqX>.

عنوان مثال، رئیس جمهور بشار اسد با تأخیر و سه روز پس از ترور نصرالله بیانیه داد. علاوه بر آن، کاهش شدت و میزان گفتمان دیپلماتیک و رسانه ای نیز قابل توجه است و در مقابل، شکاف و سردی که بعد از اکتبر 2023 میلادی بر روابط طرفین سایه انداخته است، بیشتر مورد توجه قرار می گیرد. این موضع دولت سوریه تا زگی ندارد به عنوان نمونه دولت سوریه از تأیید اقدام حماس سرباز زد. و همچنین در اجرای ترور فرماندهان حماس، حزب الله و ایران که در ماههای اخیر توسط اسرائیل انجام شد، هیچ بیانیه ای نداد. همه این موضع گیریها حکایت از آن دارد که بشار اسد تمایلی به گشایش جبهه جنگی با اسرائیلی ندارد.

اما احتمال دارد که این موضع اسد دستخوش تغییر شود و آن زمانی است که اسرائیل عملیات خود را از لحاظ کمیت و نوع آن گسترش دهد و صحنه سوریه را نیز همچون لبنان شامل اهداف خود کند. علاوه بر آن، اخیراً گزارشهایی منتشر شد که از آمادگی شبه نظامیان ایرانی در سوریه برای حملات احتمالی اسرائیل حکایت داشت. همچنین خبرهایی در مورد ورود جنگجویان «حشد شعبی» و «حوثیها» به جنوب سوریه نیز به گوش می رسد که با هدف پراکنده ساختن نیروهای اسرائیل و وادار ساختن آنها به نبرد در چندین جبهه صورت می گیرد.

خلاصه:

بدون شک، اقدام اسرائیل در ترور حسن نصرالله دبیر کل حزب الله یک تشدید تنش

ریف دمشق انجام داد. و پایگاه یک گروهان وابسته به نیروهای پیاده نظام تیپ 18 در نزدیکی لشکر دهم ارتش سوریه را نیز هدف قرار داد. از این تحرکات چنین بر می آید که اسرائیل تلاش می کند راه تدارکاتی احتمالی حزب الله از طریق خاک سوریه را سد نماید تا مانع از آن شود که حزب الله خسارتهای وارد آمده را از این طریق جبران کند. و همچنین تل آویو تلاش می کند راه را بر هرگونه تهدید احتمالی از سوی جنوب سوریه را نیز سد کند.¹

سوم: زمان ترور و موضع اسد

از لحاظ زمانی، ترور نصرالله در زمانی صورت گرفت که برای سوریه بسیار حساس و مهم بود. دولت سوریه سرگرم رسیدگی به امور داخلی و از سرگیری روابط با بسیاری از کشورهای عربی و منطقه ای بود. همچنین، ترور نصرالله در زمانی اتفاق افتاد که بعد از سپری شدن یک دوره آرامش نسبی در سوریه، نگرانیها از احتمال بازگشت گرداب جنگ روبه افزایش نهاده بود و همزمان با آن، تهدیدهای اسرائیل نیز به طور فزاینده ای افزایش یافته بود به گونه ای که دو هفته قبل از ترور نصرالله، این تهدیدها به اوج خود رسید و اسرائیل «مرکز تحقیقات علمی» در منطقه مصیاف را هدف حمله سنگینی قرار داد که در جریان آن، کارخانه «حیر عباس» تخریب شد. گفتنی است بنا بر گزارشهای بسیاری، در این کارخانه پهپادها و موشکهای هدایت شونده با نظارت ایران تولید می شد. علاوه بر زمان ترور، مسائل داخلی و خارجی دولت اسد نیز قابل توجه و معنادار است. به

(1) تلویزیون سوریه، مقتل 5 جنود من جيش النظام السوري بقصف إسرائيلي استهدف موقعاً على الحدود مع لبنان، 27 سبتمبر 2024، تاریخ بازدید: 03 اکتبر 2024. <https://bit.ly/4gSw1FM>

گزارش ماه سپتامبر به زمینه‌ها و نشانه‌های حمله موشکی ایران به اسرائیل می‌پردازد.

نخست: زمینه‌های دومین حمله موشکی ایران به اسرائیل

اسرائیل به حملات نظامی پی‌درپی و خرد کننده‌ای علیه حزب الله دست زد که از آن جمله می‌توان به انفجار دستگاهای پیجر و سپس انفجار دستگاهای ارتباطی بی سیم با تلفات حداقل 37 نفر کشته و حدود 3000 زخمی و همچنین ترور حسن نصرالله دبیرکل حزب الله و عباس نیلفروشان معاون عملیاتی سپاه در ضاحیه جنوبی بیروت اشاره کرد. به دنبال این پیروزیها، تل آویو عزم خود را جزم کرد تا با حمله زمینی به لبنان و حملاتی به حوثی‌ها و سوریه دستاوردهای بیشتری برای خود رقم بزند. بنیامین نتانیاهو نخست وزیر اسرائیل اعلام کرد که کشورش تا زمان رسیدن به تهران و سرنگونی نظام سیاسی آن به عملیات نظامی خود ادامه می‌دهد. او گفت: «تغییر نظام در ایران، در افاق دیده می‌شود. و زودتر از آنچه برخی گمان می‌کنند، رخ خواهد داد»⁽¹⁾.

به دنبال این تحولات، تهران احساس کرد که خطر از هر سو در حال نزدیک شدن است. حزب الله لبنان مهمترین بازوی مسلح ایران به خاطر شکست امنیتی ناشی از نفوذ امنیتی گسترده در صفوف آن، در وضعیت بسیارضعیفی قرار دارد و بیم فروپاشی آن نیز می‌رود و این امر می‌تواند اعتبار ایران را در میان سایر گروههای شبه نظامی در منطقه خدشه دار ساخته و بر روابط ایران با این گروهها سایه افکند. در سطح داخل نیز مشروعیت نظام در بوته آزمون قرار گرفته

بزرگی در قبال ایران و نفوذ منطقه‌ای آن است. ترور حسن نصرالله، حضور حزب الله و شبه نظامیان ایرانی در سوریه را تحت تأثیر قرار خواهد داد و همچنین بر موضع و نحوه تعامل دولت سوریه با هرگونه جنگ افروزی که ممکن است در آینده از هر دو طرف سر بزند، نیز تأثیرگذار خواهد بود.

رویارویی نظامی میان ایران و اسرائیل بعد از ترور نصرالله

بعد از حملات پیاپی اسرائیل علیه ایران و گروههای نیابتی آن در منطقه مخصوصاً حزب الله لبنان که با ترور حسن نصرالله دبیرکل و فرماندهان رده اول و دوم در عملیات انفجار دستگاهای ارتباطی و عملیات ترور، ضربات بسیار سنگینی بر پیکره آن وارد شد، حملات موشکی ایران به خاک اسرائیل معادله بازدارندگی را در صدر قرارداد داد. در میانه این تحولات که یک تهدید جدی برای ایران به شمار می‌رفت، تهران خاک اسرائیل را هدف حملات موشکی قرارداد که نسبت به حملات قبلی در ماه آوریل بسیار گسترده تر بود. در حالیکه اسرائیل تهدید کرد که این اقدام تهران را بی پاسخ نمی‌گذارد، تهران نیز تأکید کرد که اگر اسرائیل پاسخ دهد، با اقدام کوبنده تری به آن واکنش نشان خواهد داد. از این رو، منطقه این وضعیت تشدید تشنها را با نگرانی دنبال می‌کند که آیا ممکن است این تنشها کنترل شود یا اینکه به یک جنگ منطقه‌ای بدل خواهد شد.

(1) روسیا الیوم، نتانیاهو: تغییرالنظام فی ایران سیحدث «أسرع بکثیرمما یعتقد الناس»، (2024/10/01)، تاریخ بازدید: 10 اکتبر

<https://2u.pw/Pud8HFW2> .2024

300 موشک رهگیری شد و هیچکدام از آنها به هدف اصابت نکرد. هرچند که برخی از موشکها خسارتهایی به بار آورد، اما قدرت تخریبی بالایی نداشت. زیرا ایران برای اینکه اسرائیل را از پاسخ دادن منصرف کند، نشان داد که اهداف اسرائیل را در تیررس موشکهای خود دارد و حمله بعدی با توان تخریبی بیشتری صورت خواهد گرفت. ویژگیهای این حمله حکایت از آن دارد که ایرانی ها از پاسخ اسرائیل نگران بودند. از این رو، مقامات ایران تأکید کردند که حمله بعدی کوبنده تر خواهد بود. رهبر ایران گفت که این حمله، یک هشدار به اسرائیل بود که با دشمن دیرینه اش مستقیماً وارد جنگ نشود. و هرگونه پاسخ اسرائیل به این حمله، با ضربات «محکمتر و کوبنده تری» روبرو خواهد شد⁽¹⁾. در مقابل، طرف اسرائیلی تأکید کر که ایران تاوان خواهد داد. دانیل هاگاری سخنگوی ارتش اسرائیل گفت: «این حمله (موشکی) بی پاسخ نخواهد ماند و ما در زمان و مکانی که تعیین می کنیم، پاسخ می دهیم». این تهدیدها، سؤالات چندی را در مورد حجم پاسخ اسرائیل و اهداف مورد نظر مطرح می کند که آیا اهداف راهبردی و در رأس آنها برنامه هسته ای ایران و پایگاههای نظامی نیز در لیست اهداف اسرائیل خواهند بود یا اینکه پاسخ اسرائیل در شکل عملیات ترور مقامات بالا رتبه کشور یعنی همانند رفتاری که با حزب الله لبنان داشت نمود خواهد یافت. و در این زنجیره واکنش، موضع و پاسخ بعدی ایران چه خواهد بود؟ اینها سؤالاتی هستند که گذشت زمان از پاسخ آنها رونمایی خواهد کرد.

است. زیرا نظام که همواره از مقاومت در برابر استکبار جهانی و مقابله با اسرائیل دم زده است، اکنون بیم آن دارد که اسرائیل به تأسیسات هسته ای، پایگاههای نظامی و زیر ساختها حمله کند و حتی بیم آن می رود که اسرائیل در صدد ترور رهبر باشد. این وضعیت، ایران را به عقب نشینی و قطع روابط با گروههای مسلح و می دارد تا آنها به تنهایی با سرنوشت محتوم خود دست به گریبان گردند. با توجه به این خطرها، ظاهراً تصمیم ساز ایرانی به این نتیجه رسیده است که باید جلوی این حرکت اسرائیل را بگیرد تا در معادله بازدارندگی تجدید نظر کند. لذا، ایران در پاسخ به ترور حسن نصرالله و اسماعیل هینه و عباس نیلفروشان، خاک اسرائیل را هدف حملات موشکی قرارداد.

دوم: نشانه های دومین حمله موشکی ایران به اسرائیل

دومین عملیات موشکی ایران به اسرائیل از لحاظ سرعت، حجم و توان تخریبی با عملیات ماه آوریل گذشته متفاوت بود؛ هرچند که این عملیات از لحاظ درز اطلاعات، اعلام خبر و اجرای عملیات تفاوت چندان با عملیات قبلی نداشت. رسانه ها چند ساعت قبل از آغاز حمله، به آن توجه نشان دادند. تهران هرگونه اطلاع رسانی پیشاپیش درباره حمله را رد کرده است در حالیکه در حمله اول، هفتاد و دو ساعت قبل از حمله، از انجام آن خبر داده بود. همچنین، در این حمله موشکهای پیشرفته تری شلیک شدند و از مجموع 250 موشک که به سوی اسرائیل پرتاب شدند، 80 موشک به اهداف مورد نظر اصابت کرد. این در حالیست که در حمله اول،

(1) سی ان ان. کیف یمکن لإسرائيل أن ترد على الهجوم الصاروخي الإيراني؟، (03/10/2024م)، تاریخ بازدید: 10 اکتبر 2024. <https://2u.pw/VeESvIvI>

خلاصه:

می توان گفت که معادله بازدارندگی کنونی در گرو ماهیت پاسخ اسرائیل و واکنش ایران است. صرف نظر از سرنوشت جنگ، روند

درگیری تا کنون به سوی تشدید تنشها پیش رفته است. از این رو، می توان گفت که اگر این روند تشدید تنشها همچنان به سیر خود ادامه دهد، احتمال تبدیل شدن آن به یک جنگ منطقه ای نیز قوت می گیرد.

روابط ایران با قدرتهای بین‌المللی

در سطح روابط ایران با قدرتهای بین‌المللی، ایران تلاش کرد از طریق ابراز تمایل به گشایش و تفاهم با جهان و از سرگیری روند دیپلماسی، توجه ایالات متحده و غرب را جلب کند. اما تنشهای ایران با اسرائیل و تداوم حمایت ایران از روسیه در چارچوب جنگ با اوکراین، ایالات متحده را بر آن داشت که این رویکردهای ایران را جدی نگیرد.

در بحث تعاملات ایران با ایالات متحده و اروپا به دو محور می‌پردازیم که عبارتند از:

- روابط آمریکا و ایران در سایه جنگ چند جبهه‌ای
- کشورهای اروپایی و تحریمهای بیشتر علیه ایران

وعده های انتخاباتی را برداشت تا به توصیه های رهبر در مورد از سرگیری گفتگوها با دشمن، نیز عمل کرده باشد.

اما ظاهراً، ایران تمایلی به تکمیل روند گفتگوها ندارد و از زمان آخرین رایزنی ها بیش از دو سال می گذرد و اکنون گفتگو درباره یک توافق جدید مطرح است. زیرا وزیر خارجه ایران نیز گفت که انتظار نمی رود که برجام کنونی قابل احیا باشد. احتمالاً واشنگتن و متحدان غربی اش درباره عدم کارایی توافقنامه هسته ای قبلی یا همان برجام به یک اتفاق نظر رسیده باشند؛ چرا که برنامه هسته ای ایران پیشرفت چشمگیری به خود دیده است به گونه ای که اوضاع با آنچه در برجام تعیین شده است، تفاوت بسیار دارد و بندهای غروب برجام هم پا پایان یافته و یا روبه پایان است. علاوه بر آن، ایران در مورد ذخیره اورانیوم، میزان آب سنگین و نصب تعداد سانتریفیوژهای پیشرفته از آنچه در برجام 2015 تعیین شده، پا را بسی فراتر نهاده است.¹

دوم: تحرکاتی برخلاف شیوه دیپلماتیک پزشکیان

علی رغم اینکه دولت پزشکیان برای تنش زدایی و پیگیری روند دیپلماسی در مورد برجام و ترمیم رابطه با غرب و ایالات متحده برنامه داشت تا در نهایت به رفع تحریمها منجر شود، اما مجموع تحرکاتی که ایران روی دست گرفته است، شکاف در روابط میان دو کشور را عمیق تر می سازد. پزشکیان در آن واحد دو گفتمان متضاد را مطرح می کند؛ یعنی در زمانیکه خواهان از سرگیری گفتگوها

روابط آمریکا و ایران در سایه جنگ چندجبهه ای

در اثر فشارها و ابزارهای بازدارنده آمریکا ایران در مقابل سریال ترور فرماندهان و فرماندهان گروههای مورد حمایت خود مخصوصاً در لبنان، خویشتنداری به خرج داد. و به جای عملی ساختن تهدیدها مبنی بر انتقام از اسرائیل که حاکمیت و نفوذ منطقه ای ایران را هدف قرار داده است، در پوشش توسل به دیپلماسی برای پایان دادن به رنج مردم غزه، تلاش کرد با ابراز تمایل به گشایش و تفاهم احیای روند دیپلماسی نظر مساعد ایالات متحده و غرب را جلب کند. اما پزشکیان که این رویکرد تنش زدایی را در پیش گرفته است اختیار کاملی در مورد برخی رویکردهای داخل نظام ندارد؛ و برخی رویکردها در داخل نظام برآند تا روابط با ایالات متحده را همچنان در وضعیت تنش نگهدارند. با در نظر داشت این واقعیات، گزارش حاضر در تلاش است مهمترین تحولات ماه سپتامبر 2024 و همچنین مهمترین پیامدهای این تحولات بر روند روابط میان دو کشور را مورد بررسی قرار دهد.

نخست: پزشکیان خواهان از سرگیری گفتگوهای هسته ای است

رئیس جمهور مسعود پزشکیان در اولین سخنرانی خود در نشست سالانه مجمع عمومی سازمان ملل متحد از تمایل کشورش برای از سرگیری گفتگوهای هسته ای خبر داد و گفت که آماده است با طرفهای ذی ربط در این زمینه رایزنی کند. به نظر می رسد که او با این اقدام اولین گامها برای عملی ساختن

(1) عصر ایران، عراقچی و احیای ناممکن برجام، بیان واقعیت ارزشمند، (04-06-1403 ه ش)، تاریخ بازدید: 17 اکتبر 2024.

<https://n9.cl/h9b8v>

اقدام ایران برای تأثیرگذاری در نتایج انتخابات آمریکا بوده است.

سوم: اقدامات بازدارنده و فشارهای آمریکا علیه ایران

در حالیکه پزشک‌یان از آمادگی کشورش برای از سرگیری گفتگوهای هسته‌ای خبر می‌دهد، اما با توجه به نگرانی‌های اداره آمریکا از سیاست ابهام‌هسته‌ای تهران، واشنگتن این خواست ایران مبنی بر از سرگیری گفتگوها را اصلاً جدی تلقی نمی‌کند. در اینجا لازم است به این نکته نیز اشاره کنیم که دفتر اداره کننده اطلاعات ملی (Director of National Intelligence) اعلام کرده است که ایران آزمایش‌های هسته‌ای پیشرفته‌ای انجام داده است که اگر چنانچه بخواهد دست به تولید سلاح‌های هسته‌ای بزند، این آزمایش‌ها ایران را در شرایط بسیار بهتری قرار می‌دهد. این ارزیابی همچنین به این مطلب اشاره می‌کند که اخیراً اظهارات مقامات ایران درباره امکان ساخت سلاح‌های هسته‌ای و امکان عبور از دکترین هسته‌ای پیشین در مورد استفاده صرفاً صلح‌آمیز، رو به افزایش نهاده است. و احتمالاً علت افزایش فشارها و تحریم‌های واشنگتن نیز همین امر است.

در سطح منطقه، ایالات متحده توانست معادله بازدارندگی تازه‌ای را بر تهران تحمیل کند. زیرا علی‌رغم تهدیدهای تهران مبنی بر پاسخ به ترور اسماعیل هنیه رئیس دفتر سیاسی حماس در تهران و ترور فؤاد شکرو سایر فرماندهان مقاومت در لبنان، اما در سایه فشارها و پیام‌های بازدارنده آمریکا که با تحرکات نظامی بی‌سابقه‌ای همراه بود، ایران از بیم آنکه مبدا پاسخ به اسرائیل، پای تهران را به

با ایالات متحده است، بر روابط راهبردی کشورش با مسکو نیز تأکید می‌کند. سخن به همینجا خلاصه نمی‌شود بلکه کمک‌های نظامی تهران به مسکو، در روند جنگ اوکراین تأثیرگذار است. و آمریکا نیز ایران را متهم کرده است که موشک‌های بالستیک به روسیه صادر می‌کند. از سویی دیگر، پزشک‌یان در تصمیم‌گیری در خصوص تنش منطقه‌ای و حمایت از محور موسوم به مقاومت صلاحیت چندانی ندارد. و این سیاست که مهمترین دلیل تنش روابط با ایالات متحده و رویارویی با آن است، توسط سپاه پاسداران و تندروها اتخاذ می‌شود. و این محور همچنان به گزینه مقابله و حمله به اهداف آمریکایی و مخصوصاً اهداف اسرائیلی که از حمایت ویژه آمریکا برخوردار است، چنگ زده است.

این تمام ماجرا نیست بلکه موفقیت ایران در پرتاب ماهواره، با ماهواره بر ساخت داخل در سپتامبر 2024 میلادی یک چالش برای واشنگتن به حساب می‌آید. زیرا ایالات متحده بر این باور است که ایران از برنامه ماهواره‌ای خود به عنوان پوششی برای پیشبرد برنامه موشک‌های بالستیک خود استفاده می‌کند. و این برنامه با تقویت قدرت بازدارندگی ایران، گزینه‌های واشنگتن در مقابله با ایران را در درازمدت محدود می‌سازد. در همین زمینه، ایران برای تأثیرگذاری در نتایج انتخابات آمریکا دست به تلاش‌هایی زده است. واشنگتن هکرهای ایرانی را متهم کرده که ایمیل‌هایی را به تیم کارزار انتخاباتی بایدن و هریس ارسال کرده است که حاوی اطلاعات سرقت شده از کارزار دونالد ترامپ رئیس‌جمهور سابق آمریکا بوده است. و این تازه‌ترین

کننده ای به محور ایران وارد می شود به گونه ای که می تواند اعتبار ایران و روابط تهران با محور موسوم به محور مقاومت در منطقه را تحت تأثیر قرار دهد، بازگشت به راه حل دیپلماسی نیز در افق دیده نمی شود.

کشورهای اروپایی و تحریمهای بیشتر علیه ایران

روابط ایران و اروپا همچنان تنش آلود است. ورود هواپیماهای ایران به فضای اکثر کشورهای اروپایی ممنوع شده و تحریمهای تازه ای بر برنامه موشکی ایران وضع گردیده است. چندین نفر به اتهام دست داشتن در یک طرح تروریستی ایرانی در فرانسه محکوم شده اند. در پرونده روابط ایران با اروپا در ماه سپتامبر به سه محور می پردازیم که عبارتند از: تحریمهای تروئیکای اروپایی بر انتقال تسلیحات ایران به روسیه، دست داشتن چند شهروند ایرانی در تلاش برای ترور چند یهودی در فرانسه و آلمان، و در نهایت، مشارکت ایران در نشست سازمان انرژی هسته ای در وین پایتخت اتریش.

نخست: تروئیکای اروپایی تحریمهای تازه ای را بر انتقال تسلیحات ایرانی وضع می کند

سه کشور انگلیس، فرانسه و آلمان در بیانیه مشترکی از وضع تحریمهای تازه ای علیه ایران و روسیه به دلیل ارسال موشکهای ایرانی به روسیه خبر دادند.² این کشورها همچنین تأکید کردند که نهادها و افراد مهمی که در برنامه موشکهای بالستیک ایران و انتقال

جنگ مستقیم با آمریکا بکشاند، حملات خود را به تأخیر انداخت. به موازات این فشارها، اداره بایدن فشارها بر ایران را همچنان ادامه داد و ایران را متهم ساخت که موشکهای بالستیک به روسیه ارسال کرده است که به معنای مقابله با راهبرد واشنگتن در اوکراین تلقی می شود. به دنبال این امر، اداره آمریکا موفق شد از طریق کشورهای گروه هفت یک اجماع بین المللی در مورد رفتار ایران خلق کند. کشورهای گروه هفت ضمن محکوم کردن اقدام تهران در ارسال موشکهای بالستیک به روسیه، با متحدان اروپایی خود در مورد وضع تحریمهای جدید در مورد کشتیها و شرکتهایی که به انتقال سلاحهای ایرانی به روسیه نقش داشته اند، هماهنگی به عمل آورد. علاوه بر آن، ایالات متحده تحریمهای تازه ای را بر ایران وضع کرد که در جدول زیر توضیح داده شده است.¹

خلاصه

با در نظر داشت تمامی تحولات، به این نتیجه می رسیم که در سایه جنگ منطقه ای چند جبهه ای و تشدید تنشهای کنونی، روابط آمریکا و ایران به پیچ بسیار خطرناکی رسیده است که می تواند به درگیری مستقیم میان طرفین منجر شده و تمام منطقه را در برگیرد. این تشدید تنش، احتمال گفتگوهای هسته ای در آینده نزدیک را بسیار کم رنگ می سازد؛ به ویژه اینکه ایران همواره از پرونده هسته ای به عنوان کارت فشار و چانه زنی استفاده می کند. همچنین در این زمان که ضربات خرد

(1) Reuters, G7 foreign ministers condemn Iran's export of ballistic missiles to Russia, (September 14, 2024), accessed: October 7, 2024, <https://n9.cl/4wd36>

(2) 'Iranian transfers of Ballistic Missiles to Russia: UK, France and Germany joint statement' FCO, Sept 10, 2024, <https://2u.pw/R15lsk93> [Last visited on September 30, 2024]

فناوری در راستای تقویت توانمندی موشکهای بالستیک قاره پیما صورت می گیرد.

دوم: یک دادگاه فرانسوی چند ایرانی را به دست داشتن در توطئه تروریهودیان مجرم شناخت

دادگاهی در پاریس دوزوج را به دست داشتن در یک توطئه ایرانی برای کشتن یهودیان در آلمان و فرانسه متهم ساخت. علی عبد الکریم 34 ساله همراه با همسرش صابرینا 33 ساله در تاریخ 4 می 2024 به ظن همدستی با یک سازمان تروریستی جنایتکار بازداشت شدند. علی عبد الکریم پیش از این نیز به جرم ارتکاب یک فقره قتل در مرسیلیا به تحمل 10 سال حبس محکوم شده بود که در جولای 2023 با حبس تعلیقی، آزاد شده بود. یک شرکت امنیتی اسرائیلی در پاریس و چندین شهروند اسرائیلی در مونیخ و برلین در لیست اهداف آنها قرار داشتند. آژانس امنیتی فرانسه اعلام کرد که نهادهای امنیتی سری ایران از سال 2015 سیاست قتل‌های هدفمند را از سر گرفته است. و اکنون در چارچوب جنگ میان اسرائیل و حماس، این تهدید روبه وخامت نهاده است.³

سوم: ایران در نشست های سازمان انرژی هسته ای دروین شرکت می کند

محمد اسلامی رئیس سازمان انرژی هسته ای ایران در شصت و هشتمین نشست سالانه کنفرانس عمومی آژانس بین المللی انرژی هسته ای که در 16 سپتامبر برگزار شد،

موشکهای بالستیک و دیگر تسلیحات ایرانی به روسیه دست دارند، را در لیست تحریمها قرار خواهند داد. همچنین، این سه کشور اروپایی ارائه خدمات هوافضای دوجانبه با ایران را لغو کرده و ورود هواپیماهای ایرانی به فضای کشورهای انگلیس، آلمان و بریتانیا را ممنوع ساختند.¹

همچنین، تروئیکای اروپایی و ایالات متحده، تصمیم گرفتند علاوه بر بلوکه کردن اموال برخی از مقامات نظام، از سفر آنها به کشورهایشان جلوگیری به عمل آورند؛ این افراد عبارتند از: سید حمزه قلندری رئیس امور بین الملل وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سردار علی جعفرآبادی فرمانده فضایی نیروی هوافضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ماجد موسوی معاون فرمانده نیروی هوافضای سپاه پاسداران، و همچنین سرتیپ امیر علی حاجی زاده فرمانده نیروی هوافضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. علاوه بر آن، دارایی سازمان منطقه آزاد تجاری و صنعتی انزلی و شرکت بهارستان کیش نیز بلوکه شد. تروئیکای اروپایی به اقدام ایران در تداوم انجام آزمایشهای موشکی از جمله پرتاب اخیر موشک قائم 100 که برای تزریق ماهواره چمران 1 در مدار 550 کیلومتری زمین واکنش نشان دادند.² این سه کشور اروپایی همانند ایالات متحده بر این باور هستند که توسعه این

(1) UK and partners respond to Iran's transfer of ballistic missiles to Russia, 10 September 2024, <https://goo.su/3qgci> [Last visited on September 30, 2024]

(2) Iran's secret service plots to kill Jews in Europe, says France VOA, Sept 07, 2024, <https://goo.su/7UVwTr> [Last visited on September 30, 2024]

(3) ibid

مهمترین تحریمها و فشارهای آمریکا بر ایران و گروههای مورد حمایت آن در ماه سپتامبر 2024

تاریخ	اقدامات
10 سپتامبر	وضع تحریمهای تازه در مورد افراد و شرکتهای روسی و ایرانی به خاطر همکاری نظامی و انتقال سلاحهای ایران به روسیه که می تواند روند جنگ اوکراین را تحت تأثیر قرار دهد.
6 آگست	وزارت دادگستری آمریکا آصف مرچنت شهروند پاکستانی 46 ساله که با ایران رابطه داشته است را به برنامه ریزی برای ترور سیاستمداران و مقامات آمریکایی متهم کرد. او تلاش کرد در سال 2024 آدمکش هایی را اجیر کند اما این آدمکش ها، در واقع مأموران مخفی اداره تحقیقات فدرال بوده اند.
8 آگست	ایالات متحده دو شهروند و برادر ایرانی بنامهای شهاب میرکازهی و یونس میرکازهی و همچنین یک شهروند پاکستانی بنام محمد پهلوان را به قاچاق سلاحهای ایرانی متهم کرد. گفته می شود که این دو برادر برای سپاه پاسداران انقلاب ایران کار می کرده اند.
11 سپتامبر	وزارت خزانه داری آمریکا یک شبکه قاچاق نفت متعلق به حزب الله را تحریم کرد. این شبکه شامل سه فرد و پنج شرکت و دو نفتکش می شود که برای تأمین مالی حزب الله اقدام به قاچاق نفت می کردند. این اقدام در راستای تلاش برای از بین بردن درآمدهای نامشروع این گروه تروریستی و از کار انداختن شبکه مالی آن صورت می گیرد.
18 سپتامبر	ایالات متحده 12 ایرانی را که در سرکوبهای داخل و خارج دست داشتند، در لیست تحریمها قرار داد که در میان آنها اعضای سپاه پاسداران، سازمان زندانها، وزارت اطلاعات و امنیت به چشم می خورند. این خبر دو روز بعد از سالروز وفات مهسا امینی اعلام شد.
25 سپتامبر	بیش از 12 نهاد و یک کشتی به خاطر فعالیت برای سپاه پاسداران و حزب الله و دست داشتن در انتقال نفت خام و گاز مایع ایران به سوریه و شرق آسیا در لیست تحریمها قرار گرفتند.
27 سپتامبر	عاملان سایبری که با حمایت ایران برای تأثیرگذاری در انتخابات آمریکا فعالیت می کردند، در لیست تحریمها قرار گرفتند.

منبع: تهیه شده در واحد مطالعات منطقه ای و بین المللی رسانه

سال تأسیس سازمان انرژی هسته ای ایران برگزار می شود نیز شرکت کند.

خلاصه:

می توان گفت که در سایه تلاشهای ایران برای انجام چندین ترور در کشورهای اروپایی، احتمال هرگونه بهبود در روابط فیما بین بعید به نظر می رسد. از سویی دیگر، ایران تلاش می کند آژانس بین المللی انرژی هسته ای را قانع سازد تا از حجم فشارهای خود بر ایران مخصوصا در زمینه بازرسی های پی در پی از تأسیسات هسته ای بکاهد.

شرکت کرد. او در سخنرانی خود گفت: " ایران مصمم است تا سال 2040 سهم برق هسته ای در سبد انرژی کشور را به 20 هزار مگاوات افزایش دهد.¹ اسلامی همچنین از این امر که تعداد بازرسان منتصب آژانس در ایران با هیچ کشور دیگری قابل مقایسه نیست، ابراز تأسف کرد. او همچنین گفت در حالی که تأسیسات ایران تنها سه درصد از تعداد تأسیسات هسته ای در کل جهان است، اما بیش از یک پنجم از کل بازرسی های انجام شده توسط آژانس در سال 2023، در ایران انجام شده است. او فشارها بر ایران را غیر قابل قبول خواند و گفت که این فشارها می تواند موجب بدعتی غیر موجه شود. او همچنین افزود: « برجام نباید به هزینه تنها یک عضو اجرا شود. » اسلامی از مدیر کل آژانس بین المللی انرژی هسته ای برای سفر به ایران دعوت کرد. او با همتای روسی خود نیز دیدار و گفتگو کرد.²

رافائیل گروسی مدیر کل آژانس بین المللی انرژی هسته ای در پستی در شبکه ایکس نوشت: « با محمد اسلامی رئیس سازمان انرژی اتمی ایران در مورد اهمیت حفظ تعامل با یکدیگر به توافق رسیدیم »³. گروسی قصد دارد برنامه سفر خود را به گونه ای تنظیم کند که بتواند در نشستهای سیاسی و فنی مهمی و همچنین در جشنی که به مناسبت پنجاهمین

(1) 'Statement by His Excellency Mr. Mohammad Eslami,' IAEA, Sept 16, 2024, <https://goo.su/UsFZm> [Last visited on September 30, 2024]

(2) 'Iran, Russia nuclear chiefs meet in Vienna,' Nour News Sept 17, 2024, <https://goo.su/fmODkou> [Last visited on September 30, 2024]

(3) Rafael Mariano Grossi, X, Sept 16, 2024, 9.01 pm, <https://2h.ae/VqIV> [Last visited on September 30, 2024]

گزارش وضعیت ایران

سپتامبر 2024 میلادی

گزارش وضعیت ایران

سپتامبر 2024 میلادی